

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Навчальний посібник

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС: СУДОВЕ ПРОВАДЖЕННЯ

Кривий Ріг

2024

УДК 343.1

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Донецького державного університету внутрішніх справ
(протокол № 5 від 21 грудня 2022 р.)*

Рецензенти:

Віктор ПЛЕТЕНЕЦЬ – професор кафедри криміналістики та домедичної підготовки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

Дмитро ПАТЕРЛЮК - кандидат юридичних наук, адвокат м. Київ.

Кримінальний процес: судове провадження: навчальний посібник / Городецька М., Груздь О., Слаєв Ю., Ємельянов Р. Кривий Ріг: Видавець Чернявський Д.О., 2024. 116 с.

У навчальному посібнику розглянуті питання щодо основних положень судового провадження в кримінальному процесі. Зокрема приділено увагу окремим питанням щодо особливості судового провадження в умовах воєнного стану. Крім того, в навчальному посібнику дано характеристику кримінальному процесуальному інституту співробітництва з Міжнародним кримінальним судом.

Навчальний посібник розрахований на працівників правоохоронних органів, викладачів, ад'юнктів (аспірантів), здобувачів та здобувачок освіти вищих навчальних закладів юридичного профілю.

©ДонДУВС, 2024

ЗМІСТ

Передмова.....	4
Перелік умовних скорочень.....	5
Тема 1. Підготовче провадження	6
Тема 2. Судовий розгляд	18
2.1. Загальні положення судового розгляду	
2.2. Межі судового розгляду	
2.3. Процедура судового розгляду	
2.4. Судові рішення	
Тема 3. Виконання судових рішень.....	47
Тема 4. Особливі порядки судового провадження	60
4.1. Окремі види особливих порядків судового провадження	
4.2. Особливості судового провадження щодо юридичних осіб	
4.3. Особливості судового провадження в умовах воєнного стану	
Тема 5. Співробітництво з Міжнародним кримінальним судом.....	75
Список використаних джерел.....	106

ПЕРЕДМОВА

Підготовка навчального посібника «Кримінальний процес: судове провадження» обумовлена постійним удосконаленням положень кримінального процесуального законодавства України та практики його застосування під час судового провадження.

Фундаментальну підготовку висококваліфікованих співробітників правоохоронних та судових органів України у сфері кримінального процесу неможливо уявити без набуття ними нових знань щодо судового провадження. Засвоєння навчального матеріалу щодо судового провадження у кримінальному процесі є основою для оволодіння усією системою знань відносно правового регулювання протидії злочинності.

Навчальний посібник призначений забезпечити навчальну дисципліну «Кримінальний процес» методичним матеріалом, який покликаний сприяти вивченню особливостей судового провадження у кримінальному процесі.

Навчальний посібник змістовно складається з п'яти тем: підготовче провадження, судовий розгляд, виконання судових рішень, особливі порядки судового провадження, співробітництво з Міжнародним кримінальним судом.

Ці теми щодо судового провадження викладені з урахуванням результатів останніх теоретичних досліджень у сфері кримінального процесу, відповідно до чинних кримінальних процесуальних норм, практики судових та правоохоронних органів України у кримінальному провадженні.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

КПК – Кримінальний процесуальний кодекс України

КПК 1960 р. – Кримінально-процесуальний кодекс України 1960 р.

КК – Кримінальний кодекс України

ЄКПЛ – Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод

ЄСПЛ – Європейський суд з прав людини

ТЕМА 1

ПІДГОТОВЧЕ ПРОВАДЖЕННЯ

Найпершим етапом судового провадження у першій інстанції є підготовче провадження. Так, під час підготовчого провадження відбувається підготовче судове засідання. Процесуальні питання, які вирішуються під час підготовчого судового засідання врегульовані приписами статті 314 КПК України.

Так, після отримання обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру або клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності суд не пізніше п'яти днів з дня його надходження призначає підготовче судове засідання, в яке викликає учасників судового провадження.

Зауважемо, що згідно норм статті 314 КПК України підготовче судове засідання відбувається за участю обвинуваченого (крім випадків, коли здійснювалося спеціальне досудове розслідування), прокурора, захисника, потерпілого, його представника та законного представника, цивільного позивача, його представника та законного представника, цивільного відповідача та його представника, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, згідно з правилами, передбаченими КПК України для судового розгляду.

Тільки після виконання вимог, передбачених статтями 342-345 Кримінального процесуального кодексу України (тобто, після «Відкриття судового засідання», «Повідомлення про повне фіксування судового розгляду технічними засобами», «Оголошення складу суду і роз'яснення права відводу», «Повідомлення про права і обов'язки») головуючий з'ясовує в учасників судового провадження їх думку щодо можливості призначення судового розгляду.

У свою чергу, особливістю підготовчого засідання, яке здійснюється у кримінальному провадженні по матеріалам дізнання є те, що у разі

встановлення об'єктивної неможливості ознайомитися з матеріалами дізнання (тобто, у порядку, передбаченому частиною п'ятою статті 301 КПК України), суд за клопотанням сторони кримінального провадження вирішує питання про відкриття сторонами кримінального провадження матеріалів дізнання, про що постановляє відповідну ухвалу.

За результатами підготовчого судового засідання суд має право прийняти такі процесуальні рішення:

1) затвердити угоду або відмовити в затвердженні угоди та повернути кримінальне провадження прокурору для продовження досудового розслідування в порядку, передбаченому статтями 468-475 КПК України;

2) закрити провадження у випадку встановлення підстав, передбачених пунктами 4-8, 10 частини першої або частиною другою статті 284 КПК України;

3) повернути: а) обвинувальний акт; б) клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру прокурору, але лише у тому випадку, якщо вони не відповідають вимогам КПК України. Разом з цим, зазначаємо, що Ухвала Суду про повернення обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру може бути оскаржена в апеляційному порядку.

4) направити: а) обвинувальний акт, б) клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру до відповідного суду, передусім, до відповідного апеляційного суду, для визначення підсудності у випадку встановлення непідсудності кримінального провадження;

5) призначити судовий розгляд на підставі: а) обвинувального акта; б) клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, в тому числі, з дорученням представнику персоналу органу пробації скласти досудову доповідь.

У разі якщо під час підготовчого судового засідання не будуть встановлені підстави для прийняття процесуальних рішень, передбачених пунктами 1-4 частини третьої статті 314 КПК України, суд проводить

підготовку до судового розгляду. Одночасно з цим, **суд з метою підготовки до судового розгляду здійснює наступні юридичні дії та ухвалює наступні процесуальні рішення:**

- 1) визначає дату та місце проведення судового розгляду;
- 2) з'ясовує, у відкритому чи закритому судовому засіданні необхідно здійснювати судовий розгляд;
- 3) з'ясовує питання про склад осіб, які братимуть участь у судовому розгляді;
- 4) розглядає клопотання учасників судового провадження про: а) здійснення судового виклику певних осіб до суду для допиту; б) витребування певних речей чи документів; в) здійснення судового розгляду в закритому судовому засіданні.
- 5) вчиняє інші дії, необхідні для підготовки до судового розгляду.

Такими іншими діями, які необхідні для підготовки до судового розгляду може бути, в тому числі, розгляд скарг на дії, рішення, бездіяльність правоохоронних органів, які вчиненні здійсненні під час стадії досудового слідства.

Крім того, виключно під час підготовчого судового засідання суд роз'яснює обвинуваченому у вчиненні злочину, за який передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк більше десяти років, його право заявити клопотання (зокрема, у письмовій формі) про розгляд кримінального провадження стосовно нього колегіально судом у складі трьох суддів.

Зауважемо, що згідно приписів статті 314-1 КПК України встановлений кримінально-процесуальний інститут досудової доповіді. Так, **досудова доповідь** складається з метою забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого, а також прийняття судового рішення про міру покарання. Безпосереднє складення досудової доповіді виконує представник уповноваженого органу з питань пробації, який власне і складає досудову доповідь за ухвалою суду. Разом з цим зазначаємо, що у підготовчому судовому засіданні суд у випадках, передбачених цим Кодексом, за власною

ініціативою або за клопотанням обвинуваченого, його захисника чи законного представника, чи за клопотанням прокурора і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини вирішує питання щодо складання досудової доповіді, про що постановляє ухвалу із зазначенням строку підготовки такої доповіді. При цьому форма, зміст та порядок складання досудової доповіді про обвинуваченого визначаються законодавством.

Так, досудова доповідь обов'язково складається щодо особи, обвинуваченої у вчиненні: а) нетяжкого злочину; б) тяжкого злочину, проте лише у випадку коли нижня межа кримінально-правової санкції не перевищує п'яти років позбавлення волі. Разом з цим, зауважемо, що досудова доповідь щодо неповнолітнього обвинуваченого віком від 14 до 18 років складається незалежно від тяжкості вчиненого злочину, крім випадків, передбачених самим КПК України. Про які буде зазначено нижче.

Так, досудова доповідь не складається:

- 1) щодо особи, стосовно якої прокурором складено клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності;
- 2) щодо особи, яка вже відбуває покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі;
- 3) щодо неповнолітнього, стосовно якого прокурором у порядку, передбаченому статтею 497 КПК України, складено клопотання про застосування до нього примусових заходів виховного характеру;
- 4) щодо неповнолітнього, який не досяг віку кримінальної відповідальності, за наявності підстави для застосування примусових заходів виховного характеру відповідно до параграфа 2 глави 38 розділу VI КПК України;
- 5) щодо особи, стосовно якої прокурором складено клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру;

б) щодо особи, до якої застосовано умовно-дострокове звільнення від відбування покарання, проте вона вчинила новий злочин протягом невідбутої частини покарання;

7) у разі якщо під час підготовчого судового засідання ухвалено судові рішення про затвердження угоди (угоди про примирення між потерпілим та обвинуваченим або угоди про визнання винуватості), передбаченої КПК України.

Важливою кримінально-процесуальною ознакою досудової доповіді є те, що вона не може використовуватися у кримінальному провадженні, як доказ винуватості обвинуваченого у вчиненні злочину.

Досудова доповідь (як юридичний документ) долучається до матеріалів кримінального провадження.

Необхідно зазначити, що згідно норм частини 1 статті 316 КПК України, після завершення підготовки до судового розгляду, суд постановляє ухвалу про призначення **судового розгляду**. Разом з цим, відповідно до норм частини 2 статті 316 КПК України власне судовий розгляд має бути призначений в строк не пізніше десяти днів після постановлення ухвали про його призначення. Тобто, у випадку, якщо ухвала суду постановлена наприклад 15 липня 2022 року, судовий розгляд має бути призначений не пізніше 25 липня 2022 року.

Необхідно окремо зупинитися на **процесуальних гарантіях** під час підготовчого провадження. Так, згідно норм частини 2 статті 317 КПК України прямо встановлено, що правило згідно якого: Після призначення справи до судового розгляду головуючий повинен забезпечити учасникам судового провадження можливість ознайомитися з матеріалами кримінального провадження, якщо вони про це заявлять клопотання. При цьому, під час безпосереднього ознайомлення з матеріалами кримінального провадження, учасники судового провадження мають право робити з вказаних матеріалів необхідні виписки та копії. Разом з цим, згідно норм частини 3 статті 317 КПК України, матеріали про застосування заходів безпеки стосовно осіб, які беруть

участь у кримінальному судочинстві, для ознайомлення не надаються. Виключення із вищевказаних кримінально-процесуальних гарантій не чинним КПК України не передбачені.

Звертаємо увагу на те, що згідно приписів ч. 1 ст. 317 КПК України, під час судового провадження (зокрема, під час підготовчого провадження у кримінальній справі) діє правило згідно якого: Документи, інші матеріали, надані суду учасниками судового провадження, судові рішення та інші документи і матеріали, що мають значення для цього кримінального провадження, долучаються до: а) обвинувального акта; б) клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру; в) клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності і є матеріалами кримінального провадження (кримінальною справою). У зв'язку з цим, зауважемо, що виходячи, із вищевикладеного вбачається, що юридичні терміни матеріалами кримінального провадження та кримінальна справа є синонімами, є тотожними правовим визначеннями.

Так, на підготовчому провадженні може бути вирішене питання щодо *зміни підсудності та направлення кримінального провадження до іншого судового органу.*

Кримінально-процесуальний інститут направлення кримінального провадження з одного суду до іншого регулюється приписами статті 34 КПК України. Так, виходячи з вищевказаної норми права передбачено: загальні, спеціальні та особливі випадки.

Набільш розпосюженими юридичними випадками у судовій практиці є направлення кримінального провадження з одного суду до іншого на підставі норм частини 1 статті 34 КПК України.

В даному випадку, мова піде про так звані загальні випадки направлення кримінального провадження з одного суду до іншого (пункти 1 – 4 частини 1 статті 34 КПК України), а саме:

1) до початку судового розгляду виявилось, що кримінальне провадження надійшло до суду з порушенням правил підсудності;

2) після задоволення відводів (самовідводів) чи в інших випадках неможливо утворити склад суду для судового розгляду;

3) обвинувачений чи потерпілий працює або працював у суді, до підсудності якого належить здійснення кримінального провадження;

4) ліквідовано суд або з визначених законом підстав припинено роботу суду, який здійснював судове провадження.

В свою чергу, спеціальні випадки направлення кримінального провадження з одного суду до іншого встановлено приписами, які встановлені саме нормами абзацу 6 частина 1 статті 34 КПК України, відповідно до яких:

1) до початку судового розгляду у виняткових випадках кримінальне провадження (крім кримінальних проваджень, що надійшли на розгляд Вищого антикорупційного суду) з метою забезпечення оперативності та ефективності кримінального провадження може бути передано на розгляд іншого суду за місцем проживання:

- а) обвинуваченого
- б) більшості потерпілих
- в) свідків.

Вищеперелічені обставини є так би мовити типовими кримінально-процесуальними випадками, коли кримінальну справу може бути передано на розгляд іншого суду, із урахуванням мети забезпечення оперативності та ефективності кримінального провадження.

2) у разі неможливості здійснювати відповідним судом правосуддя, зокрема через: а) надзвичайні ситуації техногенного або природного характеру; б) епідемії, епізоотії; в) режим воєнного, надзвичайного стану, проведення антитерористичної операції чи здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації.

Вищеперелічені юридичні обставини фізичної, біологічної та військово-політичної дійсності є можливим визначати, як специфічні для сфери кримінального провадження. У свою чергу, вищевказані обставини є

можливим визначати як специфічні, як для царини кримінального провадження, так і для царини національної безпеки і оборони України. Саме у вищевказаній групі виключних випадків проявляється взаємозв'язок кримінального процесу України (однієї сторони) і адміністративного та конституційного права України (з іншої сторони) у царині інституту спеціальних юридичних режимів у сфері національної безпеки та оборони України.

Окрім вищеназваних загальних та спеціального випадків направлення кримінального провадження з одного суду до іншого, направлення кримінального провадження з одного суду може мати місце в особливому випадку (абзац 7 частини 1 статті 34 КПК України). Даний випадок має місце у разі, якщо обвинувачений чи потерпілий:

а) є суддею чи працівником апарату Вищого антикорупційного суду і при цьому кримінальне провадження належить до підсудності саме цього суду, тобто, Вищого антикорупційного суду.

б) був суддею чи працівником апарату Вищого антикорупційного суду і при цьому кримінальне провадження належить до підсудності саме цього суду, тобто, Вищого антикорупційного суду.

У даному випадку, таке кримінальне провадження:

1) у першій інстанції здійснює (розглядає та вирішує по суті) апеляційний суд, юрисдикція якого поширюється на місто Київ;

2) при цьому, в такому разі ухвалені судові рішення Суду першої інстанції (яким є апеляційний суд, юрисдикція якого поширюється на місто Київ) оскаржуються в апеляційному порядку до апеляційного суду, який визначається колегією суддів Касаційного кримінального суду Верховного Суду. Вбачається, що в такому випадку, як суд апеляційної інстанції може бути визначений апеляційний суд юрисдикція якого поширюється на інший судовий апеляційний округ, аніж судовий апеляційний округ апеляційного суду, юрисдикція якого поширюється на місто Київ.

Окрім норм матеріального права, які встановлюють випадки та підстави направлення кримінального провадження з одного суду до іншого, кримінально-процесуальний інститут направлення кримінального провадження з одного суду до іншого, передбачає групу норм, які визначають саме порядок судового розгляду та вирішення вищеназваних питань.

Так, згідно норм частини другої статті 34 КПК України, визначено, що питання про направлення кримінального провадження з одного суду до іншого в межах юрисдикції одного суду апеляційної інстанції вирішується колегією суддів відповідного суду апеляційної інстанції. При цьому такий розгляд здійснюється: 1) за поданням місцевого суду; 2) за клопотанням: а) сторін чи б) потерпілого. В свою чергу, Законом встановлено юридичний строк розгляду та вирішення такого Подання (Клопотання), а саме: не пізніше п'яти днів з дня внесення такого подання чи клопотання. Зауважемо, що за результатами такого судового розгляду судом апеляційної інстанції у всіх випадках постановляється вмотивована судова ухвала.

Принагідно зазначаємо, що норми абзацу першого частини 3 статті 34 КПК України, визначають, що питання про направлення кримінального провадження: а) з одного суду до іншого в межах юрисдикції різних апеляційних судів; б) з одного суду апеляційної інстанції до іншого, вирішується колегією суддів Касаційного кримінального суду Верховного Суду. При цьому такий розгляд здійснюється: 1) за поданням суду апеляційної інстанції; 2) за клопотанням: а) сторін; б) потерпілого.

В даному випадку, Законом встановлено юридичний строк розгляду та вирішення такого подання (клопотання), а саме: не пізніше п'яти днів з дня внесення такого подання чи клопотання. За результатами вищевказаного судового розгляду, колегією суддів Касаційного кримінального суду Верховного Суду постановляється вмотивована судова ухвала.

У відповідності до норм абзацу другого частини 3 статті 34 КПК України кримінально-процесуальне питання про направлення кримінального провадження з Вищого антикорупційного суду до іншого суду вирішується

колегією у складі п'яти суддів Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду.

Так, вищевказане процесуальне питання вирішується за: 1) поданням складу суду, визначеного для розгляду кримінального провадження; 2) за клопотанням сторін.

При цьому, законом встановлено юридичний строк розгляду та вирішення такого Подання (Клопотання), а саме: не пізніше п'яти днів з дня внесення такого подання чи клопотання.

В свою чергу, за результатами розгляду та вирішення вказаного подання (клопотання) постановляється вмотивована ухвала колегії суддів у складі п'яти суддів Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду.

Кримінально-процесуальне законодавство України встановлює юридичні гарантії для учасників судового провадження під час розгляду та вирішення питання про направлення кримінального провадження з одного суду до іншого суду. Так, положення частини 4 статті 34 КПК України встановлюють, що Про час та місце розгляду подання чи клопотання про направлення кримінального провадження з одного суду до іншого повідомляються учасники судового провадження. Проте неприбуття учасників судового провадження не перешкоджає розгляду вищеназваного кримінально-процесуального питання.

Наголошуємо, що згідно норм частини 5 статті 34 КПК України: спори про підсудність між судами не допускаються.

Звертаємо увагу на те, що у відповідності до норм частини 5 статті 34 КПК України: Суд, якому направлено кримінальне провадження з іншого суду, розпочинає судові провадження зі стадії підготовчого судового засідання незалежно від стадії, на якій в іншому суді виникли обставини, передбачені частиною першою статті. 34 КПК України.

Необхідно зазначити, що окрім вищеназваних загальних кримінально-процесуальних питань у царині направлення кримінальної справи з одного суду до іншого, наразі, актуальним є юридичне питання про визначення

підсудного кримінального провадження у разі неможливості здійснення правосуддя судами, розташованими на тимчасово окупованих територіях України.

Так, нормами частини 1 статті 12 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», як захід правового реагування на тимчасово окупованій території передбачено, що у разі неможливості здійснення правосуддя судами, розташованими на тимчасово окупованих територіях, територіальна підсудність судових справ (зокрема, кримінальних справ), що розглядаються у таких судах, визначається в порядку, передбаченому частиною 7 статті 147 Закону України "Про судоустрій і статус суддів".

Також зазначаємо, що згідно вищеназваної норми Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» справи (в тому числі, кримінальні справи), що перебувають у провадженні судів, розташованих на тимчасово окупованих територіях, розгляд яких не закінчено ухваленням судового рішення (зокрема, вироку в кримінальній справі), передаються іншим судам відповідно до встановленої законом підсудності з урахуванням положень частини сьомої статті 147 Закону України "Про судоустрій і статус суддів", протягом двадцяти робочих днів з дня встановлення такої підсудності або в інший розумний строк.

Зауважемо, що нормами частини 4 статті 12 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» встановлено правоположення у відповідності до якого: Суди згідно із встановленою цим Законом підсудністю та відповідно до вимог процесуального законодавства (зокрема, кримінального процесуального законодавства) здійснюють розгляд справ (в тому числі, кримінальних справ) та вирішують процесуальні питання, які виникають після ухвалення судового рішення (зокрема, вироку по кримінальному провадженню).

ЗАПИТАННЯ

1. На підставі якого саме юридичного документу та в який строк Суд призначає підготовче судове засідання?
2. За участю яких саме суб'єктів кримінального провадження відбувається підготовче судове засідання?
3. На підставі якого саме процесуального рішення та яким саме державним органом складається досудова доповідь?
4. В яких випадках складається досудова доповідь?
5. В яких випадках не складається досудова доповідь?
6. Які процесуальні рішення Суд має право прийняти за результатами підготовчого судового засідання? Назвіть такі процесуальні рішення.
7. Судові рішення якого саме виду або видів (ухвали, постанови, вирок) може (-уть) бути прийняті під час підготовчого провадження.
8. В який строк може бути призначений судовий розгляд з дня постановлення процесуального рішення про його призначення.
9. Які спеціальні кримінальні процесуальні права, під час підготовчого судового провадження, має обвинувачений у вчиненні злочину, за який передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк більше десяти років?
10. Як Ви розумієте термін «матеріали кримінального провадження (кримінальна справа)», у вимірі норм ч. 1 ст. 317 КПК України?
11. За якими правилами з метою забезпечення оперативності та ефективності, кримінальне провадження може бути передано на розгляд іншого суду?
12. В який саме кримінальний процесуальний строк, відповідний Суд здійснює розгляд та вирішення юридичного питання про направлення кримінального провадження з одного суду до іншого?

ТЕМА 2

СУДОВИЙ РОЗГЛЯД

2.1. Загальні положення судового розгляду

Загальний порядок судового розгляду встановлено приписами статті 318 КПК України у відповідності до яких: судовий розгляд здійснюється в судовому засіданні з обов'язковою участю сторін кримінального провадження, крім випадків, передбачених цим Кодексом (зокрема, у випадку судового розгляду справи про кримінальні проступки). Так, у судове засідання викликаються потерпілий та інші учасники кримінального провадження. КПК України встановлює правило, згідно якого судове засідання відбувається у спеціально обладнаному приміщенні - залі судових засідань, а у разі необхідності окремі процесуальні дії можуть вчинятися поза межами приміщення суду.

Також, звертаємо увагу на те, що судовий розгляд має бути проведений і завершений протягом розумного строку. При цьому, в даному випадку, для визначення розумності строків у конкретному кримінальному провадженні необхідно враховувати саме кримінально-процесуальний принцип розумності строків (стаття 28 КПК України) .

Одним із принципів судового розгляду кримінальної справи по суті є **принцип незмінності складу суду** (стаття 319 КПК України).

Вищеназваний принцип кримінального процесу полягає у тому, що судовий розгляд у кримінальному провадженні повинен бути проведений в одному складі суддів. При цьому, у разі якщо суддя позбавлений можливості брати участь у судовому засіданні, такий суддя має бути замінений іншим суддею, який визначається у порядку, встановленому частиною третьою статті 35 КПК України. Так, неможливість судді брати участь у судовому засіданні може бути викликана об'єктивними обставинами (зокрема, тяжкою хворобою судді, досягненням суддею граничного віку перебування на посаді судді).

Після заміни судді судовий розгляд розпочинається спочатку, крім випадків, передбачених частиною другою статті 319 КПК України та статтею 320 КПК України (тобто, у випадку якщо під час судового засідання суддю замінює запасний суддя і при цьому судовий розгляд продовжується).

У певних випадках навіть за наявності підстав для того, що розпочати судовий розгляд з спочатку такий судовий розгляд може продовжуватись.

Так, суд за вмотивованою ухвалою може прийняти рішення про відсутність необхідності розпочинати судовий розгляд з початку та здійснювати повторно всі або частину процесуальних дій, які вже здійснювалися під час судового розгляду до заміни судді, якщо таке рішення не може негативно вплинути на судовий розгляд та за умови дотримання таких вимог:

1) сторони кримінального провадження, потерпілий не наполягають на новому проведенні процесуальних дій, які вже були здійснені судом до заміни судді;

2) суддя, що замінив суддю, який вибув, ознайомився з ходом судового провадження та матеріалами кримінального провадження, наявними в розпорядженні суду, згоден з прийнятими судом процесуальними рішеннями і вважає недоцільним нове проведення процесуальних дій, що вже були проведені до заміни судді.

У даному випадку, докази, що були досліджені під час судового розгляду до заміни судді, зберігають доказове значення та можуть бути використані для обґрунтування судових рішень.

Необхідно зазначити, що у разі переведення судді до суду, юрисдикція якого поширюється на територію, на яку поширювалася юрисдикція суду, з якого суддя був переведений, такий суддя продовжує розгляд справ, що перебували в його провадженні на момент переведення.

Одночасно з цим зауважемо, що передача справи з одного суду до іншого у зв'язку з ліквідацією суду не потребує заміни присяжних, які беруть участь у розгляді цієї справи. Проте, якщо кримінальна справа передається до

суду, юрисдикція якого не поширюється на територію, на якій постійно проживає присяжний такий присяжний підлягає заміні.

Одним із способів забезпечення розумних строків у кримінальному провадженні є кримінально-процесуальний інститут запасного судді, який регламентований приписами статті 320 КПК України. Так, у кримінальному провадженні, для проведення якого потрібен значний час, повинен бути призначений запасний суддя, який перебуває в залі судового засідання протягом судового розгляду. Зауважимо, що рішення про необхідність призначення запасного судді приймає суд, що здійснюватиме судові провадження, одночасно з призначенням підготовчого судового засідання. При цьому, про призначення запасного судді робиться відмітка в журналі судового засідання.

Звертаємо увагу на те, у разі якщо під час судового засідання суддю замінює запасний суддя, судовий розгляд продовжується. Судовий розгляд у такому разі закінчує суд у новому складі.

В свою чергу, безпосереднє здійснення правосуддя у кримінальному процесі провадиться головуючим у судовому засіданні (стаття 321 КПК України).

Так, **головуючий у судовому засіданні:** 1) керує ходом судового засідання; 2) забезпечує додержання послідовності та порядку вчинення процесуальних дій; 3) здійснення учасниками кримінального провадження їхніх процесуальних прав і виконання ними обов'язків; 4) спрямовує судовий розгляд на забезпечення з'ясування всіх обставин кримінального провадження, усуваючи з судового розгляду все, що не має значення для кримінального провадження.

Також, головуючий у судовому засіданні вживає необхідних заходів для забезпечення в судовому засіданні належного порядку.

Норми статті 322 КПК України встановлюють **принцип безперервності судового розгляду.**

Так, судовий розгляд відбувається безперервно, крім часу, призначеного для відпочинку.

При цьому, не вважаються **порушеннями безперервності судового розгляду випадки відкладення судового засідання внаслідок:**

1) неприбуття сторони або інших учасників кримінального провадження;

2) складення та погодження прокурором процесуальних документів щодо відмови від підтримання державного обвинувачення, зміни обвинувачення або висунення додаткового обвинувачення;

3) підготовки захисту обвинуваченого від зміненого чи додаткового обвинувачення;

4) підготовки потерпілого для підтримання обвинувачення в суді, якщо прокурор відмовився від підтримання державного обвинувачення;

5) проведення дослідження речових доказів за місцем їх знаходження, огляду на місці;

6) проведення експертизи у випадках та порядку, передбачених статтею 332 Кримінального процесуального Кодексу України;

7) надання доступу до речей чи документів або доручення проведення слідчих (розшукових) дій у випадках та порядку, передбачених статтею 333 Кримінального Кодексу Кодексу.

Слід зауважити, що є можливим вважати даний перелік таким, що не є вичерпним. Зокрема, на нашу думку, не вважається порушенням безперервності судового розгляду випадок відкладення судового засідання, внаслідок, необхідності витребування з іншого суду належним чином завіреної копії судового рішення з відміткою про набрання ним законної сили, як процесуального документу, який, в тому числі, містить характеризуючі дані щодо підсудного.

Однією з фундацій судового розгляду справи по суті в кримінально-процесуальному законодавстві України є право перебувати в залі судового засідання (Стаття 328 КПК України). При цьому, кількість присутніх у залі

судового засідання може бути обмежена головуючим лише у разі недостатності місць у залі судового засідання. Разом з цим, **пріоритетне право бути присутніми під час судового засідання мають:** 1) близькі родичі та члени сім'ї обвинуваченого і потерпілого; 2) представники засобів масової інформації.

Звертаємо увагу на той факт, що під час судового провадження встановлена кримінально-процесуальна можливість обрання, скасування, зміни запобіжного заходу в суді (стаття 331 КПК України).

Так, під час судового розгляду, суд за клопотанням сторони обвинувачення (зокрема, прокурора) або захисту (зокрема, захисника) має право своєю ухвалою обрати, змінити, скасувати запобіжний захід щодо обвинуваченого. При цьому, вирішення судом питання щодо визначення запобіжного заходу здійснюється в порядку, передбаченому главою 18 КПК України.

Одночасно цим зауважимо, що незалежно від наявності клопотань суд зобов'язаний розглянути питання доцільності продовження тримання обвинуваченого під вартою до спливу двомісячного строку з дня надходження до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру чи з дня застосування судом до обвинуваченого запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Так, за наслідками розгляду питання суд своєю вмотивованою ухвалою скасовує, змінює запобіжний захід у вигляді тримання під вартою або продовжує його дію на строк, що не може перевищувати двох місяців. Копія ухвали вручається обвинуваченому, прокурору та направляється уповноваженій службовій особі місця ув'язнення.

При цьому, до спливу продовженого строку суд зобов'язаний повторно розглянути питання доцільності продовження тримання обвинуваченого під вартою, якщо судові провадження не було завершено до його спливу.

Під час здійснення судового провадження, судом присяжних вищеназване процесуальне питання вирішує головуючий.

Зазначаємо, що ухвала суду: 1) про обрання запобіжного заходу у виді тримання під вартою; 2) про зміну іншого запобіжного заходу на запобіжний захід у виді тримання під вартою; 3) про продовження строку тримання під вартою, постановлена під час судового провадження в суді першої інстанції до ухвалення судового рішення по суті, може бути оскаржена до суду апеляційної інстанції в апеляційному порядку.

Разом з цим, **подання апеляційної скарги на ухвалу суду:** 1) про обрання запобіжного заходу у виді тримання під вартою; 2) про зміну іншого запобіжного заходу на запобіжний захід у виді тримання під вартою; 3) про продовження строку тримання під вартою, постановлену під час судового провадження в суді першої інстанції, не зупиняє судовий розгляд у суді першої інстанції.

Інколи, під час судового провадження, виникає питання про об'єднання і виділення матеріалів кримінального провадження, в порядку встановленому приписами стаття 334 КПК України.

За загальним правилом під час судового процесу, матеріали кримінального провадження, у тому числі матеріали щодо кримінального проступку та щодо злочину, можуть об'єднуватися в одне провадження або виділятися в окреме провадження на підставі ухвали суду, на розгляді якого вони перебувають, згідно з правилами, передбаченими статтею 217 КПК України. Зокрема, є можливим об'єднання в одне провадження декількох кримінальних справ щодо однієї особи, яка обвинувачується у вчиненні кількох кримінальних правопорушень.

При цьому, у разі якщо на розгляд суду першої інстанції надійшли матеріали кримінального провадження щодо особи, стосовно якої цим судом вже здійснюється судове провадження, воно передається складу суду, що його здійснює, для вирішення питання про їх об'єднання.

Вбачається, що в такому разі доцільно передавати кримінальну справу на розгляд того складу суду, який найпершим почав розглядати одну із кримінальних справ стосовно цього ж самого обвинуваченого .

Кримінально-процесуальне питання про зупинення судового провадження (стаття 335 КПК України) підлягає розгляду у разі, якщо обвинувачений: 1) ухилився від явки до суду; 2) захворів на психічну чи іншу тяжку тривалу хворобу, яка виключає його участь у судовому провадженні; 3) був призваний для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період.

В цьому разі, суд зупиняє судове провадження стосовно такого обвинуваченого до його розшуку, видужання або звільнення з військової служби і продовжує судове провадження стосовно інших обвинувачених, якщо воно здійснюється щодо декількох осіб. Одночасно з цим, розшук обвинуваченого, який ухилився від суду, оголошується ухвалою суду, організація виконання якої доручається слідчому та/або прокурору.

Кримінально-процесуальне регулювання судового розгляду по суті нерозривно пов'язано з таким інститутом кримінального провадження, як «Проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції під час судового провадження», котрий регламентований нормами статті 336 КПК України.

Так, судове провадження може здійснюватися у режимі відеоконференції під час трансляції з іншого приміщення, у тому числі яке знаходиться поза межами приміщення суду (дистанційне судове провадження), у разі:

- 1) неможливості безпосередньої участі учасника кримінального провадження в судовому провадженні за станом здоров'я або з інших поважних причин;
- 2) необхідності забезпечення безпеки осіб;
- 3) проведення допиту малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого;
- 4) необхідності вжиття таких заходів для забезпечення оперативності судового провадження;
- 5) наявності інших підстав, визначених судом достатніми.

При цьому, суд ухвалює рішення про здійснення дистанційного судового провадження за власною ініціативою або за клопотанням сторони (захисту або обвинувачення) чи інших учасників кримінального провадження. У разі якщо сторона кримінального провадження (захист або обвинувачення) чи потерпілий заперечує проти здійснення дистанційного судового провадження, суд може ухвалити рішення про його здійснення на підставі вмотивованої ухвали, обґрунтувавши в цій ухвалі своє прийняте рішення. Разом з цим, суд не має права прийняти рішення про здійснення дистанційного судового провадження, в якому поза межами приміщення суду перебуває обвинувачений, якщо він (обвинувачений) проти цього заперечує, крім випадків здійснення дистанційного судового провадження в умовах воєнного стану.

Звертаємо увагу на те, що застосовувані в дистанційному судовому провадженні технічні засоби і технології мають забезпечувати належну якість зображення і звуку, дотримання принципу гласності та відкритості судового провадження, а також інформаційну безпеку.

Зазначаємо, що учасникам кримінального провадження має бути забезпечена можливість чути та бачити хід судового провадження, ставити запитання і отримувати відповіді, реалізовувати інші надані їм процесуальні права та виконувати процесуальні обов'язки, передбачені КПК України.

Особливість дистанційного судового провадження полягає в тому, що у разі якщо особа, яка братиме участь у судовому провадженні дистанційно, знаходиться: а) у приміщенні, розташованому на території, яка перебуває під юрисдикцією суду; б) на території міста, в якому розташований суд, судовий розпорядник або секретар судового засідання цього суду зобов'язаний: 1) вручити такій особі пам'ятку про її процесуальні права; 2) перевірити її документи, що посвідчують особу; 3) перебувати поряд з нею до закінчення судового засідання.

У свою чергу, якщо особа, яка братиме участь у судовому провадженні дистанційно, знаходиться у приміщенні, розташованому поза територією

юрисдикції суду та одночасно з цим поза територією міста, в якому розташований суд, суд своєю ухвалою може доручити суду, на території юрисдикції якого перебуває така особа, здійснити дії, передбачені частиною четвертою статті 336 КПК України. Копія ухвали може бути надіслана електронною поштою, факсимільним або іншим засобом зв'язку. Суд, що отримав доручення, за погодженням з судом, що надав доручення, зобов'язаний у визначений в ухвалі строк організувати виконання зазначеного доручення.

У разі якщо особа, яка братиме участь у судовому провадженні дистанційно, тримається в: 1) установі попереднього ув'язнення; 2) установі виконання покарань, дії, передбачені частиною четвертою статті 336 КПК України здійснюються службовою особою такої установи.

У всіх випадках хід і результати процесуальних дій, проведених у режимі відеоконференції, фіксуються за допомогою технічних засобів відеозапису.

Специфікою дистанційного судового провадження є те, що особа, якій забезпечується захист, може бути допитана в режимі відеоконференції з такими змінами зовнішності і голосу, за яких її неможливо впізнати.

Універсальною ознакою дистанційного судового провадження є те, що вказаний вид судового провадження, у відповідності до правил статті 336 КПК України, може здійснюватися в судах першої, апеляційної та касаційної інстанцій під час здійснення судового провадження з будь-яких питань, розгляд яких віднесено до компетенції суду.

2.2. Межі судового розгляду

Характерною особливістю судового розгляду є наявність встановлених законом меж судового розгляду, які встановлені нормами статті 337 КПК України.

Так, судовий розгляд проводиться виключно стосовно особи, якій висунуте обвинувачення, і тільки в межах висунутого обвинувачення, відповідно до обвинувального акта.

Разом з цим, **під час судового розгляду, прокурор може:** 1) змінити обвинувачення; 2) висунути додаткове обвинувачення; 3) відмовитися від підтримання державного обвинувачення; 4) розпочати провадження щодо юридичної особи.

Одночасно з цим, з метою ухвалення справедливого судового рішення та захисту прав людини і її основоположних свобод суд має право вийти за межі висунутого обвинувачення, зазначеного в обвинувальному акті виключно в частині зміни правової кваліфікації кримінального правопорушення, якщо це покращує становище особи, стосовно якої здійснюється кримінальне провадження. Таким чином, у суду відсутнє повноваження вийти за межі висунутого обвинувачення, зазначеного в обвинувальному акті: 1) в частині зміни правової кваліфікації кримінального правопорушення, якщо це погіршує становище особи; 2) з будь-яких інших питань.

2.3. Процедура судового розгляду

Безпосереднє здійснення процедури судового розгляду розпочинається з відкриття судового засідання. Так, згідно норм статті 342 КПК України У призначений для судового розгляду час головуєчий відкриває судове засідання і оголошує про розгляд відповідного кримінального провадження. Після чого, секретар судового засідання доповідає суду, хто з учасників судового провадження, викликаних та повідомлених осіб прибув у судове засідання, встановлює їх особи, перевіряє повноваження захисників і представників, з'ясовує, чи вручено судові виклики та повідомлення тим, хто не прибув, і повідомляє причини їх неприбуття, якщо вони відомі. Відразу після цього, згідно приписів статті 343 КПК України, секретар судового засідання повідомляє: а) про здійснення повного фіксування судового

розгляду; б) про умови фіксування судового засідання. Після виконання вищевказаних процесуальних дій, у відповідності до приписів статті 344 КПК України, головуючий а) оголошує: 1) склад суду, прізвище запасного судді, якщо він призначений; 2) прізвища прокурора, потерпілого, цивільного позивача, обвинуваченого, захисника, цивільного відповідача, представників та законних представників, перекладача, експерта, спеціаліста, секретаря судового засідання; б) роз'яснює учасникам судового провадження право відводу і з'ясовує, чи заявляють вони кому-небудь відвід. В свою чергу, процесуальні питання про відвід вирішуються судом згідно з нормами статей 75-81 КПК України.

Зауважимо, що законодавець у положеннях статті 346 КПК України встановлює заборону присутності свідків у залі судового засідання. Так, перед початком судового розгляду, головуючий дає розпорядження про видалення свідків із залу судового засідання. При цьому, судовий розпорядник вживає заходів, щоб допитані і недопитані свідки не спілкувалися між собою.

У відповідності до вимог статті 347 КПК України після закінчення підготовчих дій головуючий оголошує про початок судового розгляду. Вищеназваний етап кримінального процесу (судовий розгляд) починається з оголошення прокурором короткого викладу обвинувального акта.

У випадку, якщо в кримінальному провадженні пред'явлено цивільний позов, цивільний позивач або його представник чи законний представник, а в разі їх відсутності - головуючий оголошує короткий виклад позовної заяви.

Зазначаємо, що суд, з урахуванням розумних строків, може обмежити тривалість оголошення прокурором короткого викладу обвинувального акта, а також оголошення короткого викладу позовної заяви.

Суд, у порядку встановленому статтею 348 КПК України, здійснює своє повноваження відносно роз'яснення обвинуваченому суті обвинувачення.

Так, після оголошення прокурором обвинувачення головуючий: а) встановлює особу обвинуваченого, з'ясовуючи його прізвище, ім'я, по батькові, місце і дату народження, місце проживання, заняття та сімейний

стан; б) роз'яснює йому суть обвинувачення; в) запитує, чи зрозуміле воно йому, чи визнає він себе винним і чи бажає давати показання.

Якщо обвинувачених декілька, головуючий здійснює зазначені дії щодо кожного з них.

Окрім цього, якщо у кримінальному провадженні пред'явлено цивільний позов, головуючий запитує обвинуваченого, цивільного відповідача, чи визнають вони позов.

Центральним етапом судового розгляду кримінальної справи по суті є визначення обсягу доказів, що підлягають дослідженню, та порядку їх дослідження, яке здійснюється згідно статті 349 КПК України. Так, після виконання дій, передбачених статтею 348 КПК України, головуючий надає стороні обвинувачення та стороні захисту право проголосити вступні промови. У вступній промові зазначається, якими саме доказами сторона кримінального провадження підтверджуватиме наведені нею обставини, порядок дослідження доказів, а також може бути зазначена позиція сторони кримінального процесу.

У свою чергу, сторона обвинувачення і/або сторона захисту мають право відмовитися від проголошення вступної промови.

При цьому, право проголосити вступну промову першою надається стороні обвинувачення, після чого вступну промову проголошує сторона захисту.

Зауважемо, що вступні промови проголошуються з дотриманням розумних строків залежно від обсягу обвинувачення. У випадку, якщо проголошення вступної промови має ознаки зловживання правом з метою затягування судового розгляду, суд після усного попередження зупиняє проголошення промови. Вбачається, що у такому разі інші учасники судового провадження мають право на проголошення своїх вступних вимог на загальних підставах згідно норм чинного КПК України.

Разом з цим, звертаємо увагу на той факт, що інші учасники судового провадження (які не є стороною захисту або стороною обвинувачення) можуть

висловити свою думку про те, які докази потрібно дослідити, та про порядок їх дослідження після вступної промови сторони захисту.

Відносно дослідження доказів діє правило згідно якого: докази зі сторони обвинувачення досліджуються в першу чергу, зі сторони захисту - у другу.

В свою чергу, обсяг доказів по кримінальній справі, який буде досліджуватися, та порядок їх дослідження визначаються ухвалою суду. Визначений судом порядок дослідження доказів, в разі необхідності, може бути змінений. Також, слід зазначити, що під час здійснення спеціального судового провадження досліджуються всі надані докази.

Необхідно звернути особливу увагу на порядок дослідження доказів в порядку частини 3 статті 349 КПК України, у відповідності до якої суд має право, якщо проти цього не заперечують учасники судового провадження (передусім, сторона захисту та сторона обвинувачення), визнати недоцільним дослідження доказів щодо тих обставин кримінальної справи, які ніким не оспорується. При цьому, суд з'ясовує, чи правильно розуміють зазначені особи зміст цих обставин, чи немає сумнівів у добровільності їх позиції, а також роз'яснює їм, що у такому випадку вони будуть позбавлені права оскаржити ці обставини в апеляційному порядку. Разом з цим, в такому випадку, обвинувачений може оскаржити вирок суду з підстав суворості призначеного покарання, але не має право оскаржити вирок з підстав оспорування фактичних обставин кримінального провадження.

За загальним правилом допит обвинуваченого здійснюється обов'язково, крім випадків установлених законом зокрема, якщо він відмовився від давання показань.

Під час судового провадження учасники кримінального провадження можуть подавати до суду звернення з процесуальних питань, що прямо передбачено нормами статті 350 КПК України, відповідно до якої встановлено право положення згідно якого клопотання учасників судового провадження розглядаються судом після того, як буде заслухана думка щодо них інших

учасників судового провадження, про що постановляється ухвала. При цьому, вищевказані клопотання учасників кримінального процесу можуть бути як письмові, так і усні, а рівно вищевказана ухвала суду, як вид судового рішення також може бути усною або письмовою. Разом з цим, відмова в задоволенні клопотання не перешкоджає його повторному заявленню з інших підстав.

Спільною ознакою стадії судового провадження (передусім, судового розгляду кримінальної справи по суті) є здійснення ряду процесуальних дій, котрі мають спільні зміст та формальні ознаки.

Так, **під час судового провадження здійснюється:**

допит обвинуваченого (стаття 351 КПК України);

допит свідка (стаття 352 КПК України);

допит потерпілого (стаття 353 КПК України).

особливості допиту малолітнього або неповнолітнього свідка чи потерпілого (стаття 354 КПК України);

пред'явлення для впізнання (стаття 355 КПК України);

допит експерта в суді (стаття 356 КПК України);

дослідження речових доказів (стаття 357 КПК України);

дослідження документів (стаття 358 КПК України);

дослідження звуко- і відеозаписів (стаття 359 КПК України);

консультації та роз'яснення спеціаліста (стаття 360 КПК України);

огляд на місці (стаття 361 КПК України).

Ми приділемо увагу одній із найпоширеніших процесуальних дій під час судового розгляду - **допит обвинуваченого в судовому провадженні**.

Така процесуальна дія, як допит обвинуваченого (стаття 351 КПК України) починається з пропозиції головуючого надати показання щодо кримінального провадження. У разі, якщо обвинувачений погоджується з вказаного пропозицією головуючого його першим допитує прокурор, а потім захисник. Після цього обвинуваченому можуть бути поставлені запитання потерпілим, іншими обвинуваченими, цивільним позивачем, цивільним відповідачем, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється

провадження, а також головуєчим (у випадку, якщо кримінальне провадження розглядається суддею одноособового головуєчим і суддями). При цьому, головуєчий має право протягом всього допиту обвинуваченого ставити йому запитання для: а) уточнення його відповідей; б) доповнення його відповідей.

У випадку, якщо обвинувачений висловлюється: 1) нечітко; 2) з його слів не можна дійти висновку: а) чи визнає він обставини; б) чи заперечує проти них, суд має право зажадати від нього конкретної відповіді - "так" чи "ні".

У випадку, здійснення судового розгляду стосовно декількох обвинувачених, якщо цього вимагають: 1) інтереси кримінального провадження; 2) безпека обвинуваченого, допит одного з обвинувачених на підставі вмотивованої ухвали суду може здійснюватися з використанням відеоконференції при трансляції з іншого приміщення в порядку, передбаченому статтею 336 КПК України.

Зауважемо, що у судовому засіданні обвинувачений має право користуватися нотатками. При цьому, вважаємо, що в силу принципу аналогії закону та права в кримінальному процесі (ч. 6 ст. 9 КПК України) таке правом можуть користуватись інші учасники кримінальному провадження (зокрема, свідок, потерпілий)

Кримінально-процесуальне регулювання допиту. Так, процесуальну дію - допит потерпілого встановлено приписами статті 353 КПК України. При чому, перед допитом потерпілого головуєчий: 1) встановлює відомості про його особу; 2) з'ясовує стосунки потерпілого з обвинуваченим.

Крім того, головуєчий з'ясовує: а) чи отримав потерпілий пам'ятку про права та обов'язки потерпілого; б) чи зрозумілі вони йому, і в разі необхідності роз'яснює їх; в) попереджає його про кримінальну відповідальність за завідомо неправдиві показання.

Також, при цьому, допит потерпілого проводиться з дотриманням правил, передбачених частинами другою, третьою, п'ятою – чотирнадцятою статті 352 КПК України.

2.4. Судові рішення

Формальна фіксація результатів судового провадження здійснюється у вигляді судових рішень. Необхідно зауважити, що КПК України хоча прямо і не встановлює дефініції судового рішення, проте, прямо визначає саме види судових рішень. Ними є: ухвали, вирок, постанови. Вищеперелічені види судових рішень передбачені приписами статті 369 КПК України.

Так, судові рішення, у якому суд вирішує обвинувачення по суті, викладається у формі вироку. Натомість, судові рішення, у якому слідчий суддя, суд вирішує інші питання, викладається у формі ухвали. В свою чергу, суд касаційної інстанції у випадках, передбачених КПК України, приймає постанови.

Необхідно зазначити, що відповідно до норм статті 370 КПК України будь-яке судове рішення характеризується такими юридичними властивостями, як: Законність, обґрунтованість і вмотивованість.

Законність судового рішення полягає у тому, що рішення, має бути ухвалено компетентним судом згідно з нормами матеріального права (передусім вимог кримінального права України) з дотриманням вимог щодо кримінального провадження, передбачених цим Кодексом.

Обґрунтованість судового рішення полягає у тому, що має рішення, ухвалене судом на підставі об'єктивно з'ясованих обставин, які підтверджені доказами, дослідженими під час судового розгляду та оціненими судом відповідно до статті 94 КПК України.

Вмотивованим є рішення, в якому наведені належні і достатні мотиви та підстави його ухвалення.

Судові рішення характеризуються певною особливою кримінально-процесуальною формою їхнього ухвалення, яка полягає у ряді загальних та

спеціальних юридичних ознак, які встановлені нормами статті 371 КПК України.

Так, відносно вироку суду є можливим навести наступні спеціальні юридичні ознаки: 1) Суд ухвалює вирок іменем України безпосередньо після закінчення судового розгляду; 2) Вирок ухвалюється в нарадчій кімнаті складом суду, який здійснював судовий розгляд.

Щодо ухвали суду є можливим навести наступні спеціальні юридичні ознаки: 1) у випадках, передбачених КПК України, ухвала постановляється в нарадчій кімнаті складом суду, який здійснював судовий розгляд; 2) ухвали, постановлені без виходу до нарадчої кімнати, заносяться секретарем судового засідання в журнал судового засідання.

В свою чергу, вищеназвані судові рішення мають певні загальні юридичні ознаки, а саме: 1) Виправлення в судовому рішенні (зокрема, в ухвалі, у вирокі) мають бути засвідчені підписами суддів того складу суду, який його ухвалив; 2) Усі судові рішення викладаються письмово у паперовій та електронній формах.

У зв'язку з цим, зазначаємо, що судові рішення в електронній формі оформляються згідно з вимогами законодавства у сфері електронних документів та електронного документообігу, а також електронного цифрового підпису.

З судовими рішеннями в електронній формі є можливим ознайомитися в Єдиному державному реєстрі судових рішень, на умовах та в порядку згідно норм чинного законодавства України.

Необхідно зазначити, що вирок, як вид судового рішення, згідно норм стаття 373 КПК України, поділяється на два підвиди: 1) виправдувальний вирок; 2) обвинувальний вирок.

Так, виправдувальний вирок ухвалюється у разі, якщо не доведено, що:

- 1) вчинено кримінальне правопорушення, в якому обвинувачується особа;
- 2) кримінальне правопорушення вчинене обвинуваченим;

3) в діянні обвинуваченого є склад кримінального правопорушення.

Виправдувальний вирок також ухвалюється при встановленні судом підстав для закриття кримінального провадження, передбачених пунктами 1 та 2 частини першої статті 284 КПК України.

В свою чергу, інший вид вироку, а саме: обвинувальний вирок постановляється у випадку, якщо обвинувачений визнається винуватим у вчиненні кримінального правопорушення. При цьому, тільки у разі ухвалення обвинувального вироку суд : а) призначає покарання, б) звільняє від покарання чи від його відбування у випадках, передбачених законом України про кримінальну відповідальність; в) застосовує інші заходи, передбачені законом України про кримінальну відповідальність.

Необхідно звернути увагу на ряд кримінально-процесуальних гарантій при ухваленні обвинувального вироку. Так, обвинувальний вирок суду (незалежно від інстанційності суду, який постановляє вирок): а) не може ґрунтуватися на припущеннях; б) ухвалюється лише за умови доведення у ході судового розгляду винуватості особи у вчиненні кримінального правопорушення.

Необхідно звернути увагу на внутрішню структуру судових рішень.

Так, відповідно до приписів стаття 372 КПК України встановлено наступний зміст (складові частини) ухвали суду, яка викладається окремим документом:

1) вступна частина із зазначенням:

дати і місця її постановлення;

назви та складу суду, секретаря судового засідання;

найменування (номера) кримінального провадження;

прізвища, ім'я і по батькові підозрюваного, обвинуваченого, року, місяця і дня його народження, місця народження і місця проживання;

закону України про кримінальну відповідальність, що передбачає кримінальне правопорушення, у вчиненні якого підозрюється, обвинувачується особа;

сторін кримінального провадження та інших учасників судового провадження;

2) мотивувальної частини із зазначенням:

суті питання, що вирішується ухвалою, і за чиєю ініціативою воно розглядається;

встановлених судом обставин із посиланням на докази, а також мотивів неврахування окремих доказів;

мотивів, з яких суд виходив при постановленні ухвали, і положення закону, яким він керувався;

3) резолютивної частини із зазначенням:

висновків суду;

строку і порядку набрання ухвалою законної сили та її оскарження.

Окрім цього, відносно ухвали суду, яка постановляється без виходу до нарадчої кімнати, слід зазначити, що при ухваленні даного типу процесуального рішення оголошуються лише висновок суду та мотиви, з яких суд дійшов такого висновку.

Натомість, внутрішня структура вироку суду характеризується більшою складністю внутрішньої побудови.

У зв'язку з цим, необхідно відмітити, що вирок структурно складається зі вступної, мотивувальної та резолютивної частин.

Так, у вступній частині вироку зазначаються:

1) дата та місце його ухвалення;

2) назва та склад суду, секретар судового засідання;

3) найменування (номер) кримінального провадження;

4) прізвище, ім'я та по батькові обвинуваченого, рік, місяць і день його народження, місце народження і місце проживання, заняття, освіта, сімейний стан та інші відомості про особу обвинуваченого, що мають значення для справи;

5) закон України про кримінальну відповідальність, що передбачає кримінальне правопорушення, у вчиненні якого обвинувачується особа;

б) сторони кримінального провадження та інші учасники судового провадження.

При цьому, у **мотивувальній частині вироку** зазначаються:

1) у разі визнання особи виправданою – формулювання обвинувачення, яке пред'явлене особі і визнане судом недоведеним, а також підстави для виправдання обвинуваченого з зазначенням мотивів, з яких суд відкидає докази обвинувачення;

мотиви ухвалення інших рішень щодо питань, які вирішуються судом при ухваленні вироку, та положення закону, якими керувався суд;

2) у разі визнання особи винуватою:

формулювання обвинувачення, визнаного судом доведеним, із зазначенням місця, часу, способу вчинення та наслідків кримінального правопорушення, форми вини і мотивів кримінального правопорушення;

статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність, що передбачає відповідальність за кримінальне правопорушення, винним у вчиненні якого визнається обвинувачений;

докази на підтвердження встановлених судом обставин, а також мотиви неврахування окремих доказів;

мотиви зміни обвинувачення, підстави визнання частини обвинувачення необґрунтованою, якщо судом приймалися такі рішення;

обставини, які пом'якшують або обтяжують покарання;

мотиви призначення покарання, звільнення від відбування покарання, застосування примусових заходів медичного характеру при встановленні стану обмеженої осудності обвинуваченого, застосування примусового лікування відповідно до статті 96 Кримінального кодексу України, мотиви призначення громадського вихователя неповнолітньому;

підстави для задоволення цивільного позову або відмови у ньому, залишення його без розгляду;

мотиви ухвалення інших рішень щодо питань, які вирішуються судом при ухваленні вироку, та положення закону, якими керувався суд.

В свою чергу, у резолютивній частині вироку зазначаються:

1) у разі визнання особи виправданою - прізвище, ім'я та по батькові обвинуваченого, рішення про визнання його невинуватим у пред'явленому обвинуваченні та його виправдання;

рішення про закриття провадження щодо юридичної особи;

рішення про поновлення в правах, обмежених під час кримінального провадження;

рішення щодо заходів забезпечення кримінального провадження, в тому числі рішення про запобіжний захід до набрання вироком законної сили;

рішення щодо речових доказів і документів;

рішення щодо процесуальних витрат;

строк і порядок набрання вироком законної сили та його оскарження;

порядок отримання копій вироку та інші відомості;

2) у разі визнання особи винуватою: прізвище, ім'я та по батькові обвинуваченого, рішення про визнання його винуватим у пред'явленому обвинуваченні та відповідні статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність;

покарання, призначене по кожному з обвинувачень, що визнані судом доведеними, та остаточна міра покарання, обрана судом;

початок строку відбування покарання;

рішення про застосування примусового лікування чи примусових заходів медичного характеру щодо обмежено осудного обвинуваченого у разі їх застосування;

рішення про призначення неповнолітньому громадського вихователя;

рішення про застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру;

рішення про цивільний позов;

рішення про інші майнові стягнення і підстави цих рішень;

рішення щодо речових доказів і документів та спеціальної конфіскації;

рішення про відшкодування процесуальних витрат;

рішення про винагороду викривачу;
рішення щодо заходів забезпечення кримінального провадження;
рішення про залік досудового тримання під вартою;
строк і порядок набрання вироком законної сили та його оскарження;
порядок отримання копій вироку та інші відомості;
рішення про включення інформації про обвинуваченого у скоєнні кримінального правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи до Єдиного реєстру осіб, засуджених за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи.

Звертаємо увагу на те, що у випадку якщо особі пред'явлено декілька обвинувачень і деякі з них не доведені, то у резолютивній частині вироку зазначається, за якими з них обвинувачений **виправданий**, а за якими - **засуджений**.

Також, звертаємо увагу на те, що у разі якщо обвинувачений визнається винним, але звільняється від відбування покарання, суд зазначає про це в резолютивній частині вироку. При цьому, у разі звільнення від відбування покарання з випробуванням відповідно до статей 75-79, 104 Кримінального кодексу України у резолютивній частині вироку зазначаються тривалість іспитового строку, обов'язки, покладені на засудженого, особа, на яку за її згодою або на її прохання, суд покладає обов'язок щодо нагляду за засудженим і проведення з ним виховної роботи.

Окрім цього, звертаємо увагу на те, що при призначенні більш м'якого покарання, ніж передбачено законом, при зазначенні обраної судом міри покарання робиться посилання на статтю 69 Кримінального кодексу України.

У разі ухвалення судом вироку за наслідками кримінального провадження, у якому застосовувався кримінально-процесуальний порядок спеціального досудового розслідування або спеціального судового провадження (in absentia), суд окремо обґрунтовує, чи були здійснені стороною обвинувачення (передусім, прокурором) всі можливі передбачені законом заходи щодо дотримання прав підозрюваного, обвинуваченого на

захист та його право на доступ до правосуддя, з урахуванням встановлених законом особливостей такого провадження.

Наголошуємо на тому, що окрім форми ухвалення судового рішення кримінально-процесуальний порядок ухвалення судового рішення згідно приписів статті 375 КПК України характеризується наступними змістовними ознаками, які характеризують процедуру ухвалення саме судового рішення, яке постановляється колегією суддів. Такими юридичними ознаками є наступні:

1. Судове рішення ухвалюється простою більшістю голосів суддів, що входять до складу суду.

2. Якщо рішення ухвалюється в нарадчій кімнаті, відповідні процесуальні питання вирішуються за результатами наради суддів шляхом голосування, від якого не має права утримуватися ніхто з суддів. При цьому, головуючий голосує останнім.

3. У разі ухвалення судового рішення в нарадчій кімнаті його підписують усі судді.

Зауважимо, що кожен суддя з колегії суддів має право (але не обов'язок) викласти письмово свою окрему думку, яка не оголошується в судовому засіданні, а приєднується до матеріалів кримінального провадження і є відкритою для ознайомлення (передусім, для сторін кримінального процесу).

У відповідності до приписів статті 376 КПК України встановлено процедуру проголошення судового рішення.

Так, судове рішення проголошується прилюдно негайно після виходу суду з нарадчої кімнати. При цьому, Головуючий у судовому засіданні роз'яснює зміст рішення, порядок і строк його оскарження.

У випадку, якщо складання судового рішення у формі ухвали (постанови) вимагає значного часу, суд має право обмежитися складанням і оголошенням тільки його резолютивної частини, яку підписують всі судді. Разом з цим, повний текст ухвали (постанови) повинен бути складений не пізніше п'яти діб з дня оголошення резолютивної частини і оголошений учасникам судового провадження. При цьому, про час оголошення повного

тексту ухвали (постанови) має бути зазначено у раніше складеній її резолютивній частині.

Звертаємо увагу на те, що після проголошення вироку головуючий роз'яснює: 1) обвинуваченому, захиснику, законному представнику обвинуваченого; 2) потерпілому, його представнику; 3) представнику юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, їхні: а) право подати клопотання про помилування (вищевказане клопотання може подати виключно сторона захисту, зокрема, обвинувачений, захисник, законний представник обвинуваченого); б) право ознайомитися із журналом судового засідання і подати на нього письмові зауваження.

Одночасно з цим, обвинуваченому, до якого застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, роз'яснюється його право заявляти клопотання (зокрема, письмове) про доставку в судове засідання суду апеляційної інстанції.

Під час проголошення судового рішення наявні кримінальні процесуальні гарантії щодо реалізації прав осіб, які не володіють державною мовою. Так, у разі якщо обвинувачений, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, не володіють державною мовою, то після проголошення вироку перекладач роз'яснює їм зміст резолютивної частини судового рішення. У свою чергу, копія вироку рідною мовою обвинуваченого або іншою мовою, якою він володіє, у перекладі, що засвідчений перекладачем, вручається обвинуваченому.

Вбачається, що вищевказана кримінальна процесуальна гарантія щодо реалізації прав осіб, які не володіють державною мовою, в силу дії принципу аналогії закону та права у кримінальному процесі (ч. 6 ст. 9 КПК України) має застосовуватись і у випадку проголошення ухвал суду, передусім ухвал суду, які викладені у письмовій формі.

Стосовно ухвал (постанов), які прийняті в судовому засіданні, слід наголосити, що вказані процесуальні рішення оголошуються негайно після їх постановлення.

Чинний КПК України, встановлює ряд гарантій для учасників судового провадження саме в сфері отримання копій судових рішень. Так, учасники судового провадження мають право отримати в суді копію вироку, ухвали (постанови) суду. При цьому, копія вироку негайно після його проголошення вручається: а) обвинуваченому; б) представнику юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження; в) прокурору.

У свою чергу, копія судового рішення не пізніше наступного дня після його ухвалення надсилається учаснику судового провадження, який не був присутнім в судовому засіданні. Вищевказана кримінальна процесуальна гарантія найбільшою мірою захищає процесуальні права та інтереси саме всіх учасників кримінального процесу незалежно від того, чи належить такий учасник кримінального провадження до сторони обвинувачення або до сторони захисту.

Звертаємо увагу на той факт, що про ухвалення вироку щодо особи, яка є державним виконавцем, не пізніше наступного дня після ухвалення повідомляється Міністерству юстиції України, а щодо особи, яка є приватним виконавцем, - Міністерству юстиції України та Раді приватних виконавців України.

Кримінально-процесуальні судові рішення мають невід'ємний зв'язок з таким правовідновлювальним інститутом, як Звільнення обвинуваченого з-під варті (ст. 377 КПК України) та з таким правогуманістичним інститутом, як Заходи піклування про неповнолітніх, непрацездатних і збереження майна обвинуваченого (стаття 378 КПК України).

Так, у випадку, якщо обвинувачений тримається під вартою, суд звільняє його з-під варті в залі судового засідання у разі: 1) виправдання; 2) звільнення від відбування покарання; 3) засудження до покарання, не пов'язаного з позбавленням волі; 4) ухвалення обвинувального вироку без призначення покарання.

У разі, якщо обвинуваченого засуджено до обмеження волі суд з урахуванням особи та обставин, встановлених під час кримінального провадження, має право звільнити такого обвинуваченого з-під варти.

Окрім цього, якщо обвинувачений, що тримається під вартою, засуджений до арешту чи позбавлення волі, суд у виняткових випадках з урахуванням особи та обставин, встановлених під час кримінального провадження, має право змінити йому запобіжний захід до набрання вироком законної сили на такий, що не пов'язаний з триманням під вартою, та звільнити такого обвинуваченого з-під варти. Вбачається, що вищеназване кримінально-процесуальне питання може бути вирішено у вирокі суду, передусім, у тексті резолютивної частини вироку суду.

Необхідно звернути увагу на те, що згідно норм ст. 378 КПК України у разі наявності в обвинуваченого: а) неповнолітніх дітей (тобто, дітей віком до 18 років), які залишилися без нагляду; б) непрацездатних батьків, баби, діда, прабаби, прадіда, які потребують матеріальної допомоги і залишилися без нагляду, суд зобов'язаний одночасно з ухваленням вироку порушити окремою ухвалою питання перед службою в справах дітей або відповідним органом опіки та піклування, органом соціального захисту населення про необхідність влаштування цих неповнолітніх, непрацездатних або встановлення над ними опіки чи піклування.

Виходячі з аналізу норм КПК України вбачається, що суд має здійснити вищеназвані заходи за власною ініціативою. Проте, учасники судового провадження мають право заявити в суду відповідне клопотання (зокрема, у письмовій формі).

Також, зазначаємо, що випадку якщо в обвинуваченого залишилися без нагляду житло чи інше майно, суд за клопотанням обвинуваченого зобов'язаний вжити через відповідні органи заходів для їх збереження.

Вбачається, що вищевказані юридичні заходи суд зобов'язаний здійснити виключно на підставі клопотання обвинуваченого; вищеназване клопотання може бути подано, зокрема, у письмовій формі.

Про вжиті вищеперелічені юридичні заходи повідомляється обвинувачений.

У відповідності до норм статті 379 КПК України, встановлена правова можливість виправлення описок і очевидних арифметичних помилок у судовому рішенні.

Так, суд має право за власною ініціативою або за заявою учасника кримінального провадження чи іншої заінтересованої особи виправити допущені в судовому рішенні цього суду: а) описки; б) очевидні арифметичні помилки незалежно від того, набрало судове рішення законної сили чи ні.

При цьому, питання про внесення виправлень суд вирішує в судовому засіданні. В свою чергу, учасники судового провадження повідомляються про дату, час і місце засідання. Разом з цим, неприбуття у судове засідання осіб, які були належним чином повідомлені (зокрема, учасників судового провадження), не перешкоджає судовому розгляду питання про внесення виправлень.

За результатами розгляду судом процесуального питання щодо внесення виправлень у судове рішення постановляється Ухвала суду про внесення виправлень у судове рішення чи відмову у внесенні виправлень. При цьому вищеназвану ухвалу суду може бути оскаржено у передбаченому законом порядку, зокрема, ухвалу суду першої інстанції може бути оскаржено до суду апеляційної інстанції.

Ще одним кримінальним процесуальним інститутом в царині судових рішень є інститут роз'яснення судового рішення (стаття 380 КПК України).

Так, у разі якщо судове рішення є незрозумілим, суд, який його ухвалив, за заявою: а) учасника судового провадження; б) органу виконання судового рішення; в) приватного виконавця, відповідною ухвалою роз'яснює своє рішення, не змінюючи при цьому його зміст.

При цьому, суд розглядає заяву про роз'яснення судового рішення протягом десяти днів з повідомленням: а) особи, яка звернулася із заявою про роз'яснення судового рішення; б) учасників судового провадження. Разом з

цим, неприбуття у судові засідання осіб, які були належним чином повідомлені про час та дату вирішення вищеназваного процесуального питання, не перешкоджає розгляду заяви про роз'яснення рішення.

Кримінально-процесуальною гарантією ознайомлення суб'єкта кримінального провадження з вказаним судовим рішенням є встановлене КПК України правило відповідно до якого: Копія ухвали про роз'яснення судового рішення не пізніше наступного дня після її постановлення надсилається: а) особі, що звернулася із заявою про роз'яснення судового рішення; б) учасникам судового провадження, які не були присутні у судовому засіданні.

В свою чергу, ухвалу про роз'яснення судового рішення або про відмову у його роз'ясненні може бути оскаржено в апеляційному порядку: а) особою, яка звернулася із заявою про роз'яснення судового рішення; б) учасниками судового провадження.

ЗАПИТАННЯ

1. Назвіть види судових рішень, які можуть бути ухвалені саме судом першої інстанції?
2. Яким юридичним ознакам, властивостям має відповідати судове рішення згідно норм КПК України?
3. З яких структурних частин складається вирок суду?
4. Які є види вироків суду?
5. В яких випадках судове рішення може бути постановлено усно, без викладення в окремому процесуальному документі?
6. Чи може судове рішення викладатись в електронній формі?
7. Яка процедура проголошення судового рішення?
8. Які права наявні у обвинуваченого відносно ознайомлення з судовим рішенням, отриманням його копії?
9. Чи є можливим виправити опіску в тексті вироку суду, який набрав законної сили?
10. Чи є можливим роз'яснити судове рішення змінивши при цьому його зміст?

ТЕМА 3

ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

У відповідності до норм статті 532 КПК України набрання судовим рішенням законної сили є одним із кримінально-процесуальних інститутів.

Так, вирок суду або ухвала суду першої інстанції; ухвала слідчого судді, якщо інше не передбачено цим Кодексом, набирає законної сили після закінчення строку подання апеляційної скарги, встановленого КПК України, якщо таку апеляційну скаргу не було подано у вищевказаний строк апеляційного оскарження.

Разом з цим, у разі подання апеляційної скарги судові рішення, якщо його не скасовано в порядку апеляційного провадження вищеназване процесуальне рішення суду першої інстанції, набирає законної сили після ухвалення рішення судом апеляційної інстанції.

У випадку, якщо строк апеляційного оскарження буде поновлено, вважається, що вирок чи ухвала суду першої інстанції, ухвала слідчого судді не набрала законної сили.

Зауважимо, що судові рішення суду апеляційної та касаційної інстанцій набирають законної сили з моменту їх проголошення. Таким чином, вищеназвані правила набрання законної сили судовими рішеннями стосуються тільки рішень суду першої інстанції.

Також звертаємо увагу на те, що ухвали: 1) слідчого судді; 2) суду першої інстанції; 3) суду апеляційної інстанції; 4) суду касаційної інстанції, які не можуть бути оскаржені, набирають законної сили з моменту їх оголошення.

Приписи статті 533 КПК України, встановлюють наслідки набрання законної сили судовим рішенням, а саме: вирок, ухвала суду, які набрали законної сили, обов'язкові для: а) осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні; б) усіх фізичних та юридичних осіб; в) органів державної влади

та органів місцевого самоврядування, їх службових осіб, і підлягають виконанню на всій території України.

Норми статті 534 КПК України, встановлюють юридичний інститут порядку виконання судових рішень у кримінальному провадженні.

Так, за загальним правилом у разі необхідності способ, строки і порядок виконання судового рішення можуть бути визначені у самому судовому рішенні.

В свою чергу, судові рішення, яке: а) набрало законної сили; б) належить виконати негайно, підлягає безумовному виконанню.

При цьому: а) виправдувальний вирок; б) судові рішення, що звільняє обвинуваченого з-під варти, виконуються частині звільнення обвинуваченого з-під варти негайно після їх проголошення цього судового рішення в залі судового засідання.

Згідно норм частини 4 статті 534 КПК України у разі поновлення судом апеляційної інстанції строку апеляційного оскарження одночасно вирішується питання про зупинення виконання: а) вироку; б) ухвали. Виконання: а) вироку; б) ухвали, може бути зупинене також в інших випадках, передбачених КПК України.

За загальним правилом процесуальні питання, пов'язані з виконанням судових рішень у кримінальному провадженні, вирішує суддя суду першої інстанції одноособово. Виключення з цього правила встановлюються нормами КПК України.

Кримінально-процесуальний інститут звернення судового рішення до виконання, встановлено приписами статті 535 КК України.

Так, судові рішення, що набрало законної сили (якщо інше не передбачено КПК України) звертається до виконання не пізніше як через три дні з дня набрання ним законної сили або повернення матеріалів кримінального провадження до суду першої інстанції із суду апеляційної чи касаційної інстанції.

В свою чергу, суд разом із своїм розпорядженням про виконання судового рішення надсилає його копію відповідному органу, установі, на які покладено обов'язок виконати судове рішення.

При цьому, підставою для виконання суб'єктом державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань судового рішення, що набрало законної сили, є його примірник в електронній формі, надісланий суб'єкту державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань у порядку інформаційної взаємодії між Єдиним державним реєстром судових рішень та Єдиним державним реєстром юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, затвердженому Міністерством юстиції України спільно з Державною судовою адміністрацією України.

У разі якщо судове рішення або його частина підлягає виконанню органами державного казначейства, таке виконання здійснюється за процедурою безспірного списання.

Також, у разі якщо судове рішення або його частина підлягає виконанню: а) органами державної виконавчої служби; б) приватним виконавцем, суд видає виконавчий лист, який звертається до виконання в порядку, передбаченому законом про виконавче провадження.

Зауважу, що органи, особи, які виконують судове рішення, повідомляють суд, який постановив судове рішення, про його виконання.

Крім того, до набрання обвинувальним вироком законної сили обвинувачений, до якого застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, не може бути переведений у місце позбавлення волі в іншу місцевість.

У відповідності до норм статті 536 КПК України передбачено правовий інститут відстрочки виконання судового вироку.

Так, виконання вироку суду про засудження особи до покарань у виді: 1) виправних робіт; 2) арешту; 3) обмеження волі; 4) тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців; 5) позбавлення волі може бути відстрочено у разі:

а) тяжкої хвороби засудженого, яка перешкоджає відбуванню покарання, - до його видужання;

б) вагітності засудженої або за наявності у неї малолітньої дитини - на час вагітності або до досягнення дитиною трьох років, якщо особу засуджено за кримінальний проступок або злочин, що не є особливо тяжким, тобто, у випадку засудження особи за скоєння нетяжкого злочину або тяжкого злочину. Принагідно зазначаємо, що нашу думку, в даному випадку, під малолітньою дитиною розуміється дитина віком до трьох років. Тобто, в розумінні приписів статті 536 КПК України дитина віком до трьох років є малолітньою. В свою чергу, дитину віком три роки і старше можна вважати дитиною наявність якою не надає права на відстрочку виконання вироку в розумінні норм статті 536 КК України.

в) якщо негайне відбування покарання може потягти за собою винятково тяжкі наслідки для засудженого або його сім'ї через особливі обставини (пожежа, стихійне лихо, тяжка хвороба або смерть єдиного працездатного члена сім'ї тощо) - на строк, встановлений судом, але не більше одного року з дня набрання вироком законної сили.

Разом з цим, відстрочка виконання вироку не допускається щодо осіб, засуджених за тяжкі злочини (крім випадків, передбачених пунктом 2 частини першої статті 536 КПК України) та особливо тяжкі злочини незалежно від строку покарання.

Приписи статті 537 КПК України встановлюють перелік питань, які вирішуються судом під час виконання вироків. Так, під час виконання вироків суд, визначений частиною другою статті 539 КПК України, має право вирішувати такі питання:

- 1) про відстрочку виконання вироку;
- 2) про умовно-дострокове звільнення від відбування покарання;
- 3) про заміну невідбутої частини покарання більш м'яким;
- 4) про звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років;

- 5) про направлення для відбування покарання жінок, звільнених від відбування покарання внаслідок їх вагітності або наявності дітей віком до трьох років;
- 6) про звільнення від покарання за хворобою;
- 7) про застосування до засуджених примусового лікування та його припинення;
- 8) про застосування до засуджених примусового годування;
- 9) про направлення звільненого від покарання з випробуванням для відбування покарання, призначеного вироком;
- 10) про звільнення від призначеного покарання з випробуванням після закінчення іспитового строку;
- 11) про заміну покарання відповідно до частини п'ятої статті 53, частини третьої статті 57, частини першої статті 58, частини першої статті 62 Кримінального кодексу України;
- 12) про застосування покарання за наявності кількох вироків;
- 13) про тимчасове залишення засудженого у слідчому ізоляторі або переведення засудженого з арештного дому, виправного центру, дисциплінарного батальйону або колонії до слідчого ізолятора для проведення відповідних процесуальних дій під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених іншою особою або цією самою особою, за які вона не була засуджена, чи у зв'язку з розглядом справи в суді;
- 14) про звільнення від покарання і пом'якшення покарання у випадках, передбачених частинами 2 і 3 статті 74 Кримінального кодексу України;
- 15) про оскарження інших рішень, дій чи бездіяльності адміністрації установи виконання покарань;
- 16) про застосування заходу стягнення до осіб, позбавлених волі, у виді переведення засудженого до приміщення камерного типу (одиначної камери);
- 17) про зміну обов'язків, покладених на засудженого, звільненого від відбування покарання з випробуванням;

18) про звільнення від відбування покарання у зв'язку з прийняттям рішення про передачу особи для обміну як військовополоненого;

19) інші питання про всякого роду сумніви і протиріччя, що виникають при виконанні вироку.

Зауважимо, що оскарження рішень, дій чи бездіяльності адміністрації установи попереднього ув'язнення здійснюється в порядку, встановленому для пункту 13⁻¹ частини першої статті 537 КПК України

Звертаємо увагу на той факт, що правовідносини щодо виконання є такими, що тривають також і певний час після реального виконання вироку суду. Так, норми статті 538 КПК України, визначають питання, які вирішуються судом після виконання вироку. Так, після відбуття покарання у виді позбавлення волі або обмеження волі суд, який ухвалив вирок, має право розглянути питання про зняття судимості з цієї особи за її клопотанням. В цьому разі, суд при вирішенні вищевказаних юридичних питань в обов'язковому порядку враховує положення Розділу XIII Загальної частини Кримінального Кодексу України, які регламентують кримінально-правовий інститут судимості.

Процесуальний порядок розгляду кримінальних проваджень, які стосуються вирішення судом питань, пов'язаних із виконанням вироку (стаття 539 КПК України). Так, згідно приписів частини 1 статті 539 КПК України кримінально-процесуальні питання, які виникають: а) під час виконання вироку; б) після виконання вироку, вирішуються судом за клопотанням (поданням): 1) прокурора; 2) засудженого; 3) його захисника; 4) законного представника; 5) органу або установи виконання покарань; 6) інших осіб, установ або органів у випадках, встановлених законом.

Потерпілий, цивільний позивач, цивільний відповідач та інші особи мають право звертатися до суду з клопотаннями про вирішення питань, які безпосередньо стосуються їх прав, обов'язків чи законних інтересів.

Питання щодо звільнення від відбування покарання у зв'язку з прийняттям уповноваженим органом рішення про передачу особи для обміну як військовополоненого вирішується судом за клопотанням прокурора.

У частини 2 статті 539 КПК України, передбачено, що клопотання (подання) про вирішення питання, пов'язаного із виконанням вироку, подається:

1) до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого засуджений відбуває покарання, - у разі необхідності вирішення питань, передбачених пунктами 2-4, 6, 7 (крім клопотання про припинення примусового лікування, яке подається до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться установа або заклад, в якому засуджений перебуває на лікуванні), 7⁻¹, 13⁻¹, 14 частини першої статті 537 КПК України;

2) до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого виконується вирок, - у разі необхідності вирішення питань, передбачених пунктами 10 (у частині клопотань про заміну покарання відповідно до частини третьої статті 57, частини першої статті 58, частини першої статті 62 Кримінального кодексу України), 11, 13, 13⁻² частини першої статті 537 КК України.

3) до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого проживає засуджений, - у разі необхідності вирішення питань, передбачених пунктами 5, 8, 9, 13⁻³ частини першої статті 537 КПК України;

4) до суду, який ухвалив вирок, - у разі необхідності вирішення питань, передбачених пунктами 1, 10 (в частині клопотання про заміну покарання відповідно до частини п'ятої статті 53 Кримінального кодексу України), 12 (у разі якщо вирішення питання необхідне в зв'язку із здійсненням судового розгляду, воно вирішується судом, який його здійснює), 14 частини першої статті 537, статті 538 КПК України.

У відповідності до норм частини 3 статті 539 КПК України, клопотання (подання) про вирішення питання, пов'язаного із виконанням вироку,

розглядається протягом десяти днів з дня його надходження до суду суддею одноособово згідно з правилами судового розгляду, передбаченими статтями 318-380 КПК України, з урахуванням положень цього розділу VIII КПК України.

Клопотання про звільнення від відбування покарання у зв'язку з прийняттям рішення про передачу особи для обміну як військовополоненого розглядається судом у день його надходження до суду суддею одноособово згідно з правилами судового розгляду, передбаченими статтями 318-380 КПК України, з урахуванням положень Розділу VIII КПК України.

Згідно норм частини 4 статті 539 КПК України, встановлено, що клопотання (подання) про застосування заходів стягнення до осіб, позбавлених волі, у виді: 1) переведення засудженого до приміщення камерного типу (одиночної камери); 2) про примусове годування засудженого, розглядаються протягом 24 годин з моменту надходження відповідного клопотання (подання) до суду суддею одноособово.

Згідно норм частини 5 статті 539 КПК України безпосередньо встановлені правила проведення судового засідання щодо вирішення питань в сфері виконання вироку суду. Так, у судові засідання викликаються: 1) засуджений; 2) його захисник; 3) законний представник; 4) прокурор. При цьому, про час та місце розгляду клопотання (подання) повідомляються: 1) орган або установа виконання покарань, що відає виконанням покарання або здійснює контроль за поведінкою засудженого; 2) лікарська комісія, що дала висновок стосовно питань застосування до засудженого примусового лікування або його припинення, у випадку розгляду відповідних питань; 3) спостережна комісія, служба у справах дітей, якщо розглядається погоджене з ними клопотання; 4) цивільний позивач або цивільний відповідач, якщо питання стосується виконання вироку в частині цивільного позову; 5) інші особи у разі необхідності.

У випадку коли за клопотанням засудженого, стосовно якого вирішується питання про примусове годування, або його захисника суд

уповноважений викликати іншого лікаря для встановлення стану здоров'я засудженого та існування очевидної загрози його життю, спричиненої відмовою від прийняття їжі, та забезпечити лікарю можливість ознайомитися з матеріалами, якими обґрунтовується необхідність примусового годування. У такому разі суд відкладає розгляд клопотання на строк, необхідний для явки лікаря, але не більше ніж на 24 години.

При цьому, неприбуття в судове засідання осіб, які були належним чином повідомлені про місце та час розгляду клопотання (подання), не перешкоджає проведенню судового розгляду, крім випадків, коли: а) їх участь визнана судом обов'язковою; б) особа повідомила про поважні причини неприбуття. Також зазначаємо, що судові засідання щодо розгляду клопотання про звільнення від відбування покарання у зв'язку з прийняттям рішення про передачу особи для обміну, як військовополоненого, проводиться за участі прокурора.

У відповідності до норм частини 6 статті 539 КПК України, передбачено, що за наслідками розгляду клопотання (подання) суд постановляє ухвалу, яка може бути оскаржена в апеляційному порядку. Оскарження прокурором ухвали суду щодо умовно-дострокового звільнення від відбування покарання або заміни невідбутої частини покарання більш м'яким зупиняє її виконання.

При цьому, строк дії ухвали про примусове годування засудженого не може перевищувати 30 днів. У разі необхідності строк примусового годування може бути продовжений судом за клопотанням прокурора та за наявності обставин, передбачених частиною другою статті 206-1 КПК України. Подання апеляційної скарги на ухвалу про примусове годування засудженого зупиняє набрання ухвалою законної сили, але не зупиняє її виконання.

У відповідності до норм частини 7 статті 539 КПК України, встановлено, що у разі набрання законної сили ухвалою суду про відмову в: а) задоволенні клопотання щодо умовно-дострокового звільнення засудженого від відбування покарання; б) заміну невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням, розгляд повторного клопотання з цього самого питання щодо: 1)

осіб, засуджених за тяжкі та особливо тяжкі злочини до позбавлення волі на строк не менше п'яти років, може мати місце не раніше як через рік з дня винесення ухвали суду про відмову; 2) засуджених за інші злочини та неповнолітніх засуджених - не раніше як через шість місяців. У зв'язку з цим звертаємо увагу на те, що законодавець використовує дефініцію з текстовою формулою: «осіб, засуджених за тяжкі та особливо тяжкі злочини до позбавлення волі на строк не менше п'яти років». Виходячи з цієї дефініції, із урахуванням об'єднуючого сполучника «та» вбачається, що в даному випадку, зазначається саме про осіб, які засуджені одночасно, як за вчинення тяжких, так і за вчинення особливо тяжких злочинів. Тобто, вбачається, що згідно вироку суду такі особи по суті є засудженими за скоєння сукупності кримінальних правопорушень, яка складається, що найменше з двох кримінальних правопорушень, із яких щонайменше одне кримінальне правопорушення є тяжким злочином, а інше, щонайменше одне кримінальне правопорушення є особливо тяжким злочином.

У разі набрання законної сили ухвалою суду про відмову в задоволенні клопотання щодо зняття судимості розгляд повторного клопотання з цього ж питання може мати місце не раніше як через рік з дня винесення ухвали суду про відмову.

У відповідності до норм частини 8 статті 539 КПК України у разі задоволення клопотання про звільнення від подальшого відбування покарання засудженим, який захворів на психічну хворобу під час відбування покарання, суддя вправі застосувати примусові заходи медичного характеру відповідно до статей 92-95 Кримінального кодексу України.

Згідно приписів частини 9 статті 539 КПК України, розгляд справ щодо питань, визначених у пункті 13¹ частини першої статті 537 КПК України (про оскарження інших рішень, дій чи бездіяльності адміністрації установи виконання покарань), здійснюється в порядку адміністративного судочинства, який встановлений нормами Кодексу адміністративного судочинства України.

Так, у царині процесуальних правовідносин щодо виконання судового рішення, необхідно окремо зазначити правило встановлене приписами статті 540 КПК України, згідно якого зарахування у строк відбування покарання часу перебування засудженого в лікувальній установі здійснюється у відповідно до положення, яке передбачає, що: час перебування засудженого в лікувальній установі під час відбування покарання у виді позбавлення волі зараховується у строк позбавлення волі.

Разом з цим, норми статті 540 КПК України не визначають юридичних правил щодо зарахування у строк відбування покарання часу перебування засудженого в лікувальній установі під час відбування покарання у виді арешту, обмеження волі; при тому, що дані види покарань обмежують свободу людини на тривалий час до 6 місяців і до 5 років, відповідно.

Проте, вбачається, що у разі виникнення даного процесуального питання необхідно керуватись правилом встановленим нормами частини 6 статті 9 КПК України, згідно якого у випадках, коли положення цього Кодексу не регулюють або неоднозначно регулюють питання кримінального провадження, застосовуються загальні засади кримінального провадження, визначені частиною першою статті 7 КПК України.

Також, у вищевказаних випадках необхідно в обов'язковому порядку враховувати правила зарахування строків та правила обчислення строків (передусім, стосовно юридичного регулювання строків покарань) у кримінальному праві, які встановлені положеннями статей 72 та 73 Кримінального Кодексу України.

ЗАПИТАННЯ

1. З якого моменту часу набирає законної сили вирок суду першої інстанції, якщо апеляційна скарга відносно такого вироку суду не подавалась?
2. З якого моменту часу набирають законної сили рішення суду апеляційної інстанції?
3. Які наслідки набрання законної сили судовим рішенням по кримінальному провадженню?
4. Охарактеризуйте процедуру зупинення виконання судового рішення в кримінальному провадженні?
5. Охарактеризуйте процесуальний інститут відстрочки виконання судового рішення в кримінальному провадженні?
6. Назвіть питання, які вирішуються судом під час виконання вироків?
7. Чи передбачає КПК України можливість оскарження рішень, дій або бездіяльності адміністрації і/або службових осіб установи попереднього ув'язнення?
8. Чи може суд вирішувати юридичні питання, пов'язані з виконанням вироку суду після відбуття особою покарання у виді обмеження волі?
9. В якому випадку потерпілий може звертатися до суду з клопотанням щодо вирішення питань, пов'язаних з виконанням вироку суду в кримінальному провадженні?
10. Які юридичні наслідки набрання законної сили ухвалою суду про відмову в задоволенні клопотання щодо умовно-дострокового звільнення засудженого. При тому, що такий засуджений відбуває покарання у виді позбавлення волі строком 4 (чотири) роки та станом на день набрання законної сили даною ухвалою суду досяг віку 16 (шістнадцять) років 4 (чотири) місяці?
11. В яких випадках рішення, дії чи бездіяльність адміністрації установи виконання покарань оскаржуються в порядку адміністративного

судочинства, який встановлений нормами Кодексу адміністративного судочинства України?

ТЕМА 4

ОСОБЛИВІ ПОРЯДКИ СУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ

4.1. *Окремі види особливих порядків судового провадження*

Центральне місце серед особливих порядків кримінального провадження займає процесуальний інститут кримінального провадження на підставі угод вище названий кримінально-процесуальний інститут безпосередньо пов'язаний з правовий інститутом судового провадження, передусім, судового провадження в суді першої інстанції

Так, згідно приписів статті 468 КПК України угоди в кримінальному провадженні поділяються на такі види: 1) угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим; 2) угода між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості. Тобто, у кримінальному провадженні можуть бути укладені виключно такі види угод: 1) угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим; 2) угода між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості. Інших видів кримінально-процесуальних угод чинним КПК України не передбачено.

Згідно приписів частини 5 статті 469 КПК України періодом часу в який може бути укладена угода про примирення або про визнання винуватості характеризується тим, що вказана кримінально-процесуальна угода може ініціюватися в будь-який момент після повідомлення особі про підозру до виходу суду до нарадчої кімнати для ухвалення вироку.

Відповідно до норм стаття 474 КПК України, встановлений загальний порядок судового провадження на підставі угоди. Так, якщо угоди досягнуто під час досудового розслідування, обвинувальний акт з підписаною сторонами угодою невідкладно надсилається до суду. При цьому, прокурор має право відкласти направлення до суду обвинувального акта з підписаною сторонами угодою в період часу до отримання висновку експерта або завершення проведення інших слідчих дій, необхідних для збирання та фіксації доказів,

які можуть бути втрачені зі спливом часу, або які неможливо буде провести пізніше без істотної шкоди для їх результату у разі відмови суду в затвердженні угоди.

Судове провадження щодо кримінально-процесуальної угоди характеризується тим, що: розгляд щодо угоди проводиться судом під час підготовчого судового засідання за обов'язкової участі сторін угоди з повідомленням інших учасників судового провадження. Відсутність інших учасників судового провадження не є перешкодою для розгляду. Внаслідок чого, присутність в судовому засіданні сторін кримінального провадження (захисту (обвинувачений, захисник) обвинувачення (прокурор, потерпілий).

Якщо угоди досягнуто під час судового провадження, суд невідкладно зупиняє проведення процесуальних дій і переходить до розгляду угоди.

Перед ухваленням рішення про затвердження угоди про визнання винуватості суд під час судового засідання повинен з'ясувати в обвинуваченого, чи цілком він розуміє:

1) що він має право на судовий розгляд, під час якого прокурор зобов'язаний довести кожному обставину щодо кримінального правопорушення, у вчиненні якого його обвинувачують, а він має такі права:

мовчати, і факт мовчання не матиме для суду жодного доказового значення;

мати захисника, у тому числі на отримання правової допомоги безоплатно у порядку та випадках, передбачених законом, або захищатися самостійно;

допитати під час судового розгляду свідків обвинувачення, подати клопотання про виклик свідків і подати докази, що свідчать на його користь;

2) наслідки укладення та затвердження угод, передбачені статтею 473 КПК України;

3) характер кожного обвинувачення, щодо якого він визнає себе винуватим;

4) вид покарання, а також інші заходи, які будуть застосовані до нього у разі затвердження угоди судом.

Перед прийняттям рішення про затвердження угоди про примирення суд під час судового засідання повинен з'ясувати в обвинуваченого, чи цілком він розуміє:

1) що він має право на справедливий судовий розгляд, під час якого сторона обвинувачення зобов'язана довести кожен обставину щодо кримінального правопорушення, у вчиненні якого його обвинувачують, а він має такі права:

мовчати, і факт мовчання не матиме для суду жодного доказового значення;

мати захисника, у тому числі на отримання правової допомоги безоплатно у порядку та випадках, передбачених законом, або захищатися самостійно;

допитати під час судового розгляду свідків обвинувачення, подати клопотання про виклик свідків і подати докази, що свідчать на його користь;

2) наслідки укладення та затвердження угод, передбачені статтею 473 КПК України;

3) характер кожного обвинувачення;

4) вид покарання, а також інші заходи, які будуть застосовані до нього у разі затвердження угоди судом.

Крім того, перед прийняттям рішення про затвердження угоди про примирення суд під час судового засідання повинен з'ясувати у потерпілого, чи цілком він розуміє наслідки затвердження угоди, передбачені статтею 473 КПК України.

Суд зобов'язаний переконатися у судовому засіданні, що укладення угоди сторонами є добровільним, тобто не є наслідком застосування насильства, примусу, погроз або наслідком обіцянок чи дії будь-яких інших обставин, ніж ті, що передбачені в угоді. Для з'ясування добровільності укладення угоди у разі необхідності суд має право витребувати документи,

у тому числі скарги підозрюваного чи обвинуваченого, подані ним під час кримінального провадження, та рішення за наслідками їх розгляду, а також викликати в судове засідання осіб та опитувати їх.

Суд перевіряє угоду на відповідність вимогам КПК України та/або закону. Суд відмовляє в затвердженні угоди, якщо:

1) умови угоди суперечать вимогам КПК України та/або закону, в тому числі, допущена неправильна правова кваліфікація кримінального правопорушення, яке є більш тяжким ніж те, щодо якого передбачена можливість укладення угоди;

2) умови угоди не відповідають інтересам суспільства;

3) умови угоди порушують права, свободи чи інтереси сторін або інших осіб;

4) існують обґрунтовані підстави вважати, що укладення угоди не було добровільним, або сторони не примирилися;

5) очевидна неможливість виконання обвинуваченим взятих на себе за угодою зобов'язань;

6) відсутні фактичні підстави для визнання винуватості.

У такому разі досудове розслідування або судове провадження продовжуються у загальному порядку.

Повторне звернення з угодою в одному кримінальному провадженні не допускається.

В межах правового інституту кримінальне провадження щодо окремої категорії осіб є можливим визначити **судове провадження щодо окремої категорії осіб.**

Так, суб'єкт – окремі категорії осіб, які прямо визначені приписами статті 480 КПК України.

Так, **особи щодо яких здійснюється особливий порядок кримінального провадження** перелічені у нормах статті 480 КПК України. Так, вищевказаний порядок кримінального провадження здійснюється щодо: 1) народного депутата України; 2) судді, судді Конституційного Суду України, судді

Вищого антикорупційного суду, а також присяжного на час виконання ним обов'язків у суді, Голови, заступника Голови, члена Вищої ради правосуддя, Голови, заступника Голови, члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України; 3) кандидата у Президенти України; 4) Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини; 5) Голови, іншого члена Рахункової палати; 6) депутата місцевої ради; 7) адвоката; 8) Генерального прокурора, його заступника, прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури; 9) Директора та працівників Національного антикорупційного бюро України; 10) Голови Національного агентства з питань запобігання корупції, його заступника.

Певним чином, кримінальних процесуальних правовідносин судового провадження стосується питання про: 1) обрання про особливості затримання і обрання запобіжного заходу стосовно судді, яке регламентовано статтею 482 КПК України; 2) в межах кримінальне провадження стосовно суддів Вищого антикорупційного суду, що врегульовано нормами статті 482-1 КПК України; 3) Особливості порядку притягнення до кримінальної відповідальності, затримання, обрання запобіжного заходу, проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій стосовно народного депутата України, які встановлені положеннями статті 482-2 КПК України.

Відповідно до статті 483 КПК України про застосування запобіжного заходу, ухвалення вироку повідомляються:

- 1) щодо адвокатів - відповідні органи адвокатського самоврядування;
- 2) щодо інших категорій осіб, передбачених статтею 480 КПК України, - органи і службові особи, які їх обрали або призначили чи відповідають за заміщення їхніх посад.

Згідно приписів статті 483 КПК України безпосередньою особливістю судового провадження відносно цих окремих категорій осіб є те, що, про ухвалення вироку стосовно вищеназваних суб'єктів повідомляються відповідні органи та службові особи які їх обрали або призначили чи відповідають за заміщення їхніх посад.

Звертаємо, увагу на той факт, що про факт застосування запобіжного заходу, ухвалення вироку щодо адвокатів повідомляються відповідні органи адвокатського самоврядування. Цими органами адвокатського самоврядування є відповідні Ради Адвокатів.

4.2. Особливості здійснення судового провадження щодо юридичних осіб

Правовий інститут судового провадження щодо юридичних осіб має нерозривний зв'язок з кримінально-правовим інститутом застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру, який регулюється нормами Розділу XIV-1 Загальної частини Кримінального Кодексу України. Внаслідок чого, має місце теоретико-юридичний взаємозв'язок кримінального процесу та кримінального права.

Наразі, чинний КПК України не передбачає окремого розділу (розділів) і/або глави (глав) відносно особливостей кримінального провадження щодо юридичних осіб. Проте, КПК України прямо встановлює правові норми, які регулюють питання кримінального провадження щодо юридичної особи. Разом з цим, норми кримінального процесу, які регулюють кримінальне провадження (в тому числі, під час судового розгляду) щодо юридичних осіб мають структурованість та послідовність, внаслідок чого, є можливим окремо зупинитися на дослідженні фундаментальних основ судового провадження відносно юридичних осіб, в порядку кримінального процесу.

Так, приписи частини 8 статті 214 КПК України визначають, що: відомості про юридичну особу, щодо якої можуть застосовуватися заходи кримінально-правового характеру, вносяться слідчим або прокурором до Єдиного реєстру досудових розслідувань негайно після вручення особі повідомлення про підозру у вчиненні:

а) від імені та в інтересах такої юридичної особи:

1) будь-якого із злочинів, передбачених статтями 109, 110, 113, 146, 147, 160, 209, 260, 262, 306, частинами першою і другою статті 368³, частинами

першою і другою статті 368⁻⁴, статтями 369, 369⁻², 436, 437, 438, 442, 444, 447 Кримінального кодексу України;

2) будь-якого із кримінальних правопорушень, передбачених статтями 151⁻²-156⁻¹, 301⁻¹-303 Кримінального кодексу України (у разі їх вчинення стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи);

б) від імені такої юридичної особи будь-якого із злочинів, передбачених статтями 258-258⁻⁵ Кримінального кодексу України.

При цьому, про внесення вищеназваних відомостей про юридичну особу, щодо якої можуть застосовуватися заходи кримінально-правового характеру до Єдиного реєстру досудових розслідувань слідчий або прокурор не пізніше наступного робочого дня письмово повідомляє юридичну особу. Звертаємо увагу на той факт, що оскільки, в нормах частини 8 статті 214 КПК України передбачено правило згідно якого: провадження щодо юридичної особи здійснюється одночасно з відповідним кримінальним провадженням, у якому особі повідомлено про підозру.

Вбачається, що кримінальний процес (в тому числі, на стадії судового провадження) відносно такої юридичної особи щодо якої можуть застосовуватися заходи кримінально-правового характеру має здійснюватись згідно з загальними положеннями кримінального провадження, із урахуванням правового статусу юридичної особи в кримінально-юрисдикційній сфері.

Так, під час судового провадження стосовно юридичної особи в обов'язковому порядку необхідно враховувати, зокрема,: а) норми пункту 7 частини 1 статті 91 КПК України, котрі встановлюють обставини, що є підставою для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру. в якості однієї із обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні; б) норми пункту 7-1 частини другої статті 291 КПК України, які передбачають, що обвинувальний акт має містити , зокрема, такі відомості, як підстави застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичної особи, які прокурор вважає встановленими; в)

норми пункту 5 частини 4 статті 291 КПК України, відповідно до яких до обвинувального акта додається: довідка про юридичну особу, щодо якої здійснюється провадження, у якій зазначаються: найменування юридичної особи, її юридична адреса, розрахунковий рахунок, ідентифікаційний код, дата і місце державної реєстрації.

4.3. Особливості здійснення кримінального судочинства в умовах воєнного стану

Найбільшою мірою проявляється сутнісний юридичний взаємозв'язок кримінального процесу, з однієї сторони, та адміністративного та конституційного права України, з іншої сторони, в сфері юридичного регулювання умов воєнного стану. Так, пунктом 19 частини 1 статті 92 Конституції України, передбачений правовий режим воєнного і надзвичайного стану, зон надзвичайної екологічної ситуації. Вищеназваний правовий інститут перебуває у взаємозв'язку з: основами національної безпеки, організації Збройних Сил України і забезпечення громадського порядку (пункт 17 частини 1 статті 92 Конституції України; правовим режимом державного кордону (пункт 18 частини 1 статті 92 Конституції України). Так, КПК України прямо передбачає Розділ IX-1 Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану. Таким чином, судовий розгляд в умовах воєнного стану є невід'ємною складовою частиною вказаного кримінально-процесуального інституту. Зазначаємо, що приписами пункту 14 частини 1 статті 92 Конституції України, встановлені основи загально-правової юрисдикції (взагалі) та кримінальної процесуальної юрисдикції (зокрема), які інституційно існують у формах: 1) судоустрою, судочинства, статусу суддів; 2) засад судової експертизи; 3) організації і діяльності прокуратури, нотаріату, органів досудового розслідування, органів і установ виконання покарань; 4) порядку виконання судових рішень; 5) засад організації та діяльності адвокатури.

Правове регулювання в умовах воєнного стану свідчить про співвідношення Конституційного права України та Кримінального процесуального права, як галузей юридичного регулювання в царині публічного права України. Під час дослідження цього співвідношення необхідно звернутися до наступних джерел: Закон України «Про національну безпеку України», Закон України «Про правовий режим воєнного стану», Закон України «Про розвідку» та інших Законів України, передусім, у сфері національної безпеки та оборони України. Так, у зв'язку з триваючою широкомасштабною збройною агресією російської федерації проти України з 24 лютого 2022 року на всій території України встановлено правовий режим воєнного стану, на підставі Указу Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 "Про введення воєнного стану в Україні", затвердженого Законом України від 24 лютого 2022 року № 2102-ІХ. Строк дії вищезазначеного правового режиму воєнного стану неодноразово продовжувався в передбаченому законом порядку. Слід розглянути судовий розгляд у кримінальному процесі в умовах воєнного стану». Так, чинна редакція статті 615 КПК України, встановлює певні спеціальні норми, які визначають правила саме стадії судового провадження у кримінальному процесі, в умовах воєнного стану згідно яких у разі введення воєнного стану та якщо:

- відсутня об'єктивна можливість подальшого проведення, закінчення досудового розслідування та звернення до суду з: а) обвинувальним актом; б) клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру; в) клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності - строк досудового розслідування у кримінальному провадженні зупиняється на підставі вмотивованої постанови прокурора з викладом відповідних обставин та підлягає поновленню, якщо підстави для зупинення перестали існувати. До зупинення досудового розслідування прокурор зобов'язаний вирішити питання про продовження строку тримання під вартою;

- відсутня технічна можливість доступу до Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи - розподіл матеріалів кримінального провадження між суддями забезпечує голова суду, а за його відсутності - заступник голови суду, у порядку черговості та із забезпеченням рівномірного навантаження на суддів. У разі відсутності голови суду та його заступника розподіл матеріалів кримінального провадження між суддями забезпечує найстарший за віком суддя;

- відсутня об'єктивна можливість виконання процесуальних дій у строки, визначені статтями 220, 221, 304, 306, 308, 376, 395, 426 КПК України, - такі процесуальні дії мають бути проведені невідкладно за наявності можливості, але не пізніше ніж через 15 днів після припинення чи скасування воєнного стану;

- наявні випадки для затримання особи, в тому числі, без ухвали суду, визначені статтею 208 КПК України, або виникли обґрунтовані обставини, які дають підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні злочину, - уповноважена службова особа має право затримати таку особу, зокрема, без ухвали суду.

Строк затримання особи, в тому числі, без ухвали суду не може перевищувати строк, визначений статтею 211 КПК України.

Вбачається, що в даному випадку можуть та повинні застосовуватись кримінально-процесуальні строки (строк затримання особи без ухвали суду), згідно статті 211 КПК України строк затримання особи, відповідно до яких, зокрема, строк затримання особи без ухвали суду не може перевищувати сімдесяти двох годин з моменту затримання, який визначається згідно з вимогами статті 209 КПК України.

Разом з цим, затримана без ухвали суду особа не пізніше шістдесяти годин з моменту затримання повинна бути: а) звільнена; б) доставлена до суду для розгляду клопотання про обрання стосовно неї запобіжного заходу.

При цьому, якщо в умовах воєнного стану відсутня об'єктивна можливість доставити затриману особу, зокрема, до суду у строк,

передбачений статтею 211 КПК України, розгляд клопотання про обрання стосовно неї запобіжного заходу здійснюється із застосуванням доступних технічних засобів відеозв'язку з метою забезпечення дистанційної участі затриманої особи. Якщо затриману особу неможливо доставити до слідчого судді, суду у строк, передбачений статтею 211 КПК України, для розгляду клопотання про обрання стосовно неї запобіжного заходу або забезпечити її дистанційну участь під час розгляду відповідного клопотання, така особа негайно звільняється.

Для особливого режиму кримінального провадження в умовах воєнного стану характерні також інші спеціальні норми, які визначають специфіку вищезазначеного режиму кримінального провадження в сфері судового провадження. Так, у відповідності до норм статті 615 КПК України, передбачено, що про рішення, прийняті прокурором у випадках та порядку, передбачених цією статтею, невідкладно за першої можливості повідомляється прокурор вищого рівня, а також суд, визначений у порядку, передбаченому законодавством, з наданням копій відповідних документів не пізніше 10 днів з дня повідомлення.

У разі неможливості проведення підготовчого судового засідання обраний слідчим суддею, керівником органу прокуратури під час досудового розслідування запобіжний захід у вигляді тримання під вартою вважається продовженим до вирішення відповідного питання у підготовчому судовому засіданні, але не більше ніж на два місяці.

У разі закінчення строку дії ухвали суду про тримання під вартою та неможливості розгляду судом питання про продовження строку тримання під вартою в установленому цим Кодексом порядку обраний запобіжний захід у вигляді тримання під вартою вважається продовженим до вирішення відповідного питання судом, але не більше ніж на два місяці.

Під час дії воєнного стану: а) обвинувальні акти; б) клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру; в) клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності,

скеровуються та розглядаються судами, у межах територіальної юрисдикції яких вчинено кримінальне правопорушення, а в разі неможливості з об'єктивних причин здійснювати відповідним судом правосуддя - судом, у межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування, що закінчив досудове розслідування, або іншим судом, визначеним у порядку, передбаченому законодавством.

При цьому, іншим судом, визначеним у порядку, передбаченому законодавством, є суд визначений в порядку норм статті 34 КПК України.

Разом з цим, зауважимо, що вищевказане правоположення не поширюються на кримінальні провадження, обвинувальні акти, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності в яких скеровано до суду до моменту введення воєнного стану та набрання чинності частиною 9 статті 615 КПК України.

У кримінальних провадженнях, підсудних Вищому антикорупційному суду відповідно до вимог КПК України: а) обвинувальні акти; б) клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру; в) клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності, скеровуються до Вищого антикорупційного суду за його місцезнаходженням в умовах воєнного стану.

Кримінальне провадження в суді першої інстанції щодо злочинів, за вчинення яких передбачено довічне позбавлення волі, здійснюється колегіально судом у складі трьох суддів, крім здійснення кримінального провадження у суді, в якому до моменту введення воєнного стану та набрання чинності цією редакцією частини 10 статті 615-1 КПК України було визначено склад суду за участю присяжних.

Показання, отримані під час допиту свідка, потерпілого, у тому числі одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб, у кримінальному провадженні, що здійснюється в умовах воєнного стану, можуть бути

використані як докази в суді виключно у випадку, якщо хід і результати такого допиту фіксувалися за допомогою доступних технічних засобів відеофіксації.

Показання, отримані під час допиту підозрюваного, у тому числі одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб, у кримінальному провадженні, що здійснюється в умовах воєнного стану, можуть бути використані як докази в суді виключно у випадку, якщо у такому допиті брав участь захисник, а хід і результати проведення допиту фіксувалися за допомогою доступних технічних засобів відеофіксації.

Юридична дія положень частини другої статті 484 та частини чотирнадцятої статті 31 КПК України може не застосовуватися в умовах воєнного стану, якщо наявні обставини, що унеможливають участь, в тому числі, судді, спеціально уповноваженого на здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх.

В умовах дії воєнного стану після складання та підписання повного тексту вирoku суд має право обмежитися проголошенням його резолютивної частини з обов'язковим врученням учасникам судового провадження повного тексту вирoku в день його проголошення.

Слід зауважити, що, навіть у випадку, передання до суду у встановленому законом порядку матеріалів кримінального провадження, копії матеріалів кримінальних проваджень, досудове розслідування в яких здійснювалось в умовах воєнного стану, в обов'язковому порядку зберігаються в електронній формі у дізнавача, слідчого чи прокурора.

Вищевказаного висновку можна дійти, виходячі з кримінально-процесуального принципу, відповідно до якого: копії матеріалів кримінальних проваджень, досудове розслідування в яких здійснюється в умовах воєнного стану, в обов'язковому порядку зберігаються в електронній формі у дізнавача, слідчого чи прокурора.

ЗАПИТАННЯ

1. Якими законами України (окрім, КПК України) регламентовані питання кримінально-процесуального регулювання в умовах воєнного стану?
2. Які особливості затримання особи в умовах воєнного стану, без ухвали суду?
3. Які особливості скерування процесуальних документів до до суду (окрім Вищого антикорупційного суду), в умовах воєнного стану?
4. Які особливості скерування процесуальних документів до Вищого антикорупційного суду, в умовах воєнного стану?
5. Особливості правового регулювання продовження процесуальних строків запобіжного заходу у виді тримання під вартою у разі неможливості проведення підготовчого судового засідання, в умовах воєнного стану?
6. Яка специфіка здійснення відеофіксації у разі використання як доказів в суді показань, що отримані під час допиту свідка, потерпілого, в умовах воєнного стану?
7. Яка специфіка здійснення відеофіксації у разі використання, як доказів в суді, показань, що отримані під час допиту підозрюваного, в умовах воєнного стану?
8. Які особливості судового провадження по кримінальним провадженням в суді першої інстанції щодо злочинів, за вчинення яких передбачено покарання у виді довічного позбавлення волі, що здійснюється колегіально судом у складі трьох суддів, в умовах воєнного стану?
9. Які особливості судового провадження по кримінальним справам (провадженням) щодо неповнолітніх, в умовах воєнного стану?
10. Яка специфіка складання та підписання повного тексту вироку суду в умовах воєнного стану? Чи має суд повноваження (право) обмежитися проголошенням його резолютивної частини з обов'язковим врученням учасникам судового провадження повного тексту вироку в день його проголошення, в умовах воєнного стану?

11. Чи є юридична особа, щодо якої можуть застосовуватися заходи кримінально-правового характеру окремим самотійним суб'єктом кримінального процесу? Обґрунтуйте відповідь з посиланням на відповідні нормативно-правові акти.

ТЕМА 5

СПІВРОБІТНИЦТВО З МІЖНАРОДНИМ КРИМІНАЛЬНИМ СУДОМ

Юридична дія розділу IX² КПК України поширюється виключно на співробітництво з Міжнародним кримінальним судом, з метою поширення його юрисдикції на осіб (громадян України, іноземних громадян та осіб без громадянства), які на момент вчинення злочину, що підпадає під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду, були підпорядковані та/або діяли, з метою здійснення збройної агресії проти України, та/або на підставі рішень (наказів, розпоряджень тощо) посадових осіб, військового командування, або органів державної влади Російської Федерації або іншої країни, що здійснювала агресію, або сприяла її здійсненню проти України.

У відповідності до норм статті 617 КПК України співробітництво з Міжнародним кримінальним судом здійснюється з метою сприяння у притягненні до кримінальної відповідальності та покаранні осіб, які вчинили злочини, що підпадають під його юрисдикцію. При цьому, таке юридичне співробітництво здійснюється шляхом вжиття необхідних заходів на прохання Міжнародного кримінального суду про співробітництво, в тому числі, щодо прохання: 1) про надання допомоги; 2) про тимчасовий арешт; 3) про арешт і передачу особи, 4) інші прохання, які можуть направлятися відповідно до Римського статуту Міжнародного кримінального суду. Вбачається, що Римський статут Міжнародного кримінального суду є джерелом (формою) кримінального процесуального права України, оскільки, він (як юридична дефініція) прямо встановлений нормами частини 1 статті 617 КПК України.

У випадках, передбачених КПК України та Римським статутом Міжнародного кримінального суду, компетентний орган (тобто, правоохоронний орган України) може через центральний орган України звернутися до Міжнародного кримінального суду із запитом (проханням) про надання допомоги.

Необхідно зазначити, що співробітництво між Україною та Міжнародним кримінальним судом здійснюється у порядку, визначеному КПК України та Римським статутом Міжнародного кримінального суду, з урахуванням особливостей, передбачених розділом IX² КПК України.

У відповідності до норм КПК України здійснюється виконання прохань Міжнародного кримінального суду щодо розслідування злочинів проти відправлення правосуддя, що здійснюється Міжнародним кримінальним судом.

Слід відмітити, що юридичні дефініції, які встановлені КПК України, якщо вони не визначені КПК України, використовуються у значеннях, наведених у Римському статуті Міжнародного кримінального суду.

Звертаємо увагу, що приписи частини третьої статті 617 КПК України набувають чинності з дня набрання чинності Римським статутом Міжнародного кримінального суду для України. Підстава: пункт 1 Розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо співробітництва з Міжнародним кримінальним судом» від 03 травня 2022 року № 2236-ІХ.

Згідно норм статті 618 КПК України, інституційно співробітництво з Міжнародним кримінальним судом полягає в тому, що його під час досудового розслідування та судового розгляду забезпечує Офіс Генерального прокурора, а під час виконання вироків чи інших рішень Міжнародного кримінального суду, ухвалених за результатами розгляду справи, - Міністерство юстиції України.

Так, Офіс Генерального прокурора відповідно до Римського статуту Міжнародного кримінального суду і приписів КПК України здійснює наступні повноваження:

1) розглядає прохання Міжнародного кримінального суду та організовує їх виконання;

2) оспорує: а) прийнятність справи до провадження Міжнародного кримінального суду; б) юрисдикцію Міжнародного кримінального суду;

3) оскаржує рішення: а) Прокурора Міжнародного кримінального суду; б) палати Міжнародного кримінального суду;

4) звертається до Міжнародного кримінального суду з проханням про: а) перегляд рішення Прокурора Міжнародного кримінального суду не розпочинати розслідування; б) кримінальне переслідування та може подавати зауваження з цього питання;

5) організовує прийом-передачу осіб до Міжнародного кримінального суду на виконання прохання: а) про арешт і передачу; б) про тимчасову передачу;

б) направляє докази до Міжнародного кримінального суду;

7) забезпечує зберігання доказів і захист інформації на прохання Міжнародного кримінального суду;

8) вживає заходи, пов'язані із присутністю: а) представників Міжнародного кримінального суду; б) уповноважених Міжнародним кримінальним судом осіб, під час виконання прохань Міжнародного кримінального суду про співробітництво;

9) звертається до Міжнародного кримінального суду з проханням про вжиття заходів, необхідних для забезпечення: а) захисту посадових осіб, службових осіб та інших офіційних представників України у зв'язку з провадженням у Міжнародному кримінальному суді; б) захисту конфіденційної інформації або інформації з обмеженим доступом, та взаємодіє з Міжнародним кримінальним судом щодо таких прохань;

10) організовує переклад документів і прохань, що надійшли від Міжнародного кримінального суду, якщо вони не складені державною мовою;

11) подає до Міжнародного кримінального суду зауваження щодо оцінки: а) збитків або матеріальної, фізичної чи іншої шкоди, завданої потерпілим особам; б) видів чи форм відшкодування;

12) вирішує питання щодо відмови від спеціального правила відповідно до Римського статуту Міжнародного кримінального суду;

13) здійснює інші повноваження, що впливають із зобов'язань України у зв'язку з: а) визнанням Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду; б) передбачені КПК України.

Необхідно зазначити, що Міністерство юстиції України:

1) організовує виконання на території України: а) вироків Міжнародного кримінального суду; б) інших рішень Міжнародного кримінального суду;

2) повідомляє Міжнародному кримінальному суду про готовність прийняття засуджених осіб для відбування покарання у виді позбавлення волі та узгоджує з Міжнародним кримінальним судом умови такого прийняття;

3) організовує прийом-передачу осіб, стосовно яких винесено вирок Міжнародного кримінального суду, для відбування покарання;

4) організовує переклад документів, що надійшли від Міжнародного кримінального суду, якщо вони не складені державною мовою;

5) здійснює інші повноваження: а) щодо виконання рішень, що впливають із зобов'язань України у зв'язку з визнанням Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду; б) передбачені КПК України.

Зауважимо, що Центральні органи України взаємодіють з Міжнародним кримінальним судом: а) безпосередньо; б) дипломатичним шляхом.

При цьому, у невідкладних випадках центральний орган України приймає прохання Міжнародного кримінального суду, якщо воно направлене будь-яким способом, здатним забезпечити передачу письмового повідомлення.

Приписи статті 619 КПК України, передбачають кримінально-процесуальний інститут – Консультації з Міжнародним кримінальним судом.

Так, Центральний орган України (Офіс Генерального прокурора або Міністерство юстиції України, як було зазначено вище) проводить консультації з Міжнародним кримінальним судом у разі, якщо виконання прохання Міжнародного кримінального суду про співробітництво:

1) може: а) порушувати публічний порядок; б) завдати шкоди національній безпеці України;

2) може завдати шкоди кримінальному провадженню на території України, якого не стосується прохання, яке є іншим кримінальним провадженням, аніж кримінальне провадження щодо якого стосується виконання прохання Міжнародного кримінального суду про співробітництво;

3) може призвести до порушення зобов'язань перед іноземною державою відповідно до міжнародного договору України.

Також, консультації можуть проводитися в інших випадках, передбачених Розділом IX² КПК України, Римським статутом Міжнародного кримінального суду, на прохання: а) центрального органу України; б) Міжнародного кримінального суду.

Окрім цього, у випадках, передбачених частиною першою або другою статті 619 КПК України центральний орган України вирішує питання про відкладення виконання такого прохання до завершення консультацій.

Норми статті 620 КПК України, передбачають юридичну можливість передання кримінального провадження в рамках співробітництва з Міжнародним кримінальним судом.

Так, у разі передання кримінального провадження до Міжнародного кримінального суду центральний орган України одержує від: а) слідчого; б) прокурора; в) суду, матеріали кримінального провадження і направляє їх до Міжнародного кримінального суду. Наслідки передання кримінального провадження регулюються статтею 601 КПК України.

У свою чергу, на прохання Міжнародного кримінального суду центральний орган України може перейняти кримінальне провадження щодо злочинів проти відправлення правосуддя, що здійснюється Міжнародним кримінальним судом.

Зазначаємо, що Центральний орган України проводить консультації з Міжнародним кримінальним судом щодо можливості перейняття кримінального провадження стосовно громадянина України.

Положення статті 621 КПК України, встановлюють юридичну процедуру виконання прохання Міжнародного кримінального суду про надання допомоги.

Так, прохання Міжнародного кримінального суду про надання допомоги, яке стосується проведення процесуальних дій, виконується в порядку і строки, передбачені статтею 558 КПК України, з урахуванням особливостей, визначених статтею 562 КПК України та Римським статутом Міжнародного кримінального суду.

У разі, якщо виконання прохання Міжнародного кримінального суду про надання допомоги потребує додаткової інформації, центральний орган України звертається до Міжнародного кримінального суду щодо проведення відповідних консультацій.

Разом з цим, центральний орган України може відкласти виконання прохання Міжнародного кримінального суду про надання допомоги:

1) на строк, погоджений з Міжнародним кримінальним судом, у разі якщо негайне виконання такого прохання перешкоджає: а) досудовому розслідуванню; б) судовому розгляду в Україні іншої кримінальної справи, ніж та кримінальна справа щодо якої стосується прохання Міжнародного кримінального суду. При цьому, строк, на який відкладається виконання прохання, не може перевищувати строк, необхідний для закінчення відповідного кримінального провадження в Україні. Вбачається, що в даному випадку під закінченням кримінального провадження розуміється прийняття судовим або правоохоронним органом України процесуального рішення за результатами розгляду та вирішення кримінальної справи по суті (зокрема, вирок суду, який набрав законної сили).

2) на строк до прийняття Міжнародним кримінальним судом рішення щодо: а) юрисдикції кримінальної справи; б) прийнятності кримінальної справи, крім випадків, якщо Міжнародний кримінальний суд дозволив Прокурору Міжнародного кримінального суду розпочати збирання доказів.

Зауважимо, що у разі відкладення виконання прохання Міжнародного кримінального суду з підстав, передбачених частиною третьою статті 621 КПК України, центральний орган України на прохання Прокурора Міжнародного кримінального суду вживає заходів щодо збереження доказів у порядку, передбаченому КПК України.

У випадку, якщо прохання Міжнародного кримінального суду про надання допомоги не може бути виконано на умовах, передбачених проханням, центральний орган України проводить консультації з Міжнародним кримінальним судом щодо можливості виконання даного, цього ж самого судового прохання на інших умовах.

У разі, якщо у проханні Міжнародного кримінального суду про надання допомоги зазначено про необхідність його негайного виконання, документи або докази, складені або отримані компетентними органами України за результатами виконання такого прохання, не пізніше наступного дня після виконання надсилаються до центрального органу України для їх передачі до Міжнародного кримінального суду.

У випадку, якщо прохання Міжнародного кримінального суду про надання допомоги передбачає проведення процесуальних дій стосовно: а) особи; б) приміщення; в) майна, які користуються на території України дипломатичним імунітетом відповідно до міжнародного договору України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, центральний орган України негайно інформує про це Міжнародний кримінальний суд та одночасно з цим відкладає виконання прохання на строк до одержання інформації про досягнення домовленості Міжнародного кримінального суду з відповідною іноземною державою (міжнародною організацією в сфері міжнародного публічного права) щодо відмови від дипломатичного імунітету стосовно такої: а) особи; б) приміщення; в) майна.

Зауважимо, що повістка про виклик до Міжнародного кримінального суду особи, стосовно якої Міжнародний кримінальний суд має обґрунтовані

підстави вважати, що вказана особа вчинила злочин, який підпадає під його юрисдикцію, вручається безпосередньо такій особі.

Звертаємо увагу на те, що Центральний орган України на виконання прохання Міжнародного кримінального суду про надання допомоги вживає заходів для забезпечення безпеки: а) потерпілих; б) свідків; в) членів їхніх сімей відповідно до законодавства України.

КПК України передбачає правило згідно якого Центральний орган України після проведення консультацій з Міжнародним кримінальним судом може: а) повністю відмовити; б) частково відмовити, у виконанні прохання Міжнародного кримінального суду про надання допомоги, лише у разі якщо наслідком такого виконання може стати розголошення відомостей, що стосуються національної безпеки України.

Окрім цього, про процесуальні рішення, прийняті за результатами розгляду прохання Міжнародного кримінального суду про надання допомоги, центральний орган України невідкладно інформує Міжнародний кримінальний суд. При цьому, в разі відмови у виконанні судового прохання, центральний орган України зазначає причини такої своєї відмови.

Необхідною умовою співробітництва з Міжнародним кримінальним судом є дотримання такого кримінально-процесуального принципу, як конфіденційність та захист відомостей, що стосуються національної безпеки України під час співробітництва з Міжнародним кримінальним судом (стаття 622 КПК України).

За загальним правилом прохання Міжнародного кримінального суду про співробітництво та будь-які документи, що додаються до такого прохання, не підлягають розголошенню.

Разом з цим, розкриття факту звернення з проханням та інформації, що міститься у проханні, здійснюється лише тоді і в тому обсязі, в якому це необхідно для виконання прохання Міжнародного кримінального суду про співробітництво.

При цьому, відомості, які одержані внаслідок виконання в Україні прохання Міжнародного кримінального суду про співробітництво, які згідно із законом віднесені до інформації з обмеженим доступом, можуть передаватися до Міжнародного кримінального суду виключно за умови, якщо це не завдасть шкоди національній безпеці України та якщо з Міжнародним кримінальним судом досягнуто домовленість про забезпечення використання таких відомостей з дотриманням встановлених згідно із законом обмежень на їх поширення та доступ, а також у відповідних випадках про використання Прокурором Міжнародного кримінального суду наданих відомостей виключно з метою отримання нових доказів.

Центральний орган України повідомляє Міжнародному кримінальному суду про зняття обмеження на поширення переданих йому відомостей, які згідно із законом віднесені до інформації з обмеженим доступом: а) на прохання Прокурора Міжнародного кримінального суду; б) у будь-який інший час, коли це стане можливо відповідно до закону.

У разі, якщо прохання Міжнародного кримінального суду стосується передання відомостей, одержаних Україною на умовах конфіденційності від іноземної держави або міжнародної організації (міжнародної організації в сфері міжнародного публічного права), центральний орган України попередньо запитує згоду такої: а) держави; б) міжнародної організації (міжнародної організації в сфері міжнародного публічного права) на передання таких відомостей.

У випадку, якщо держава, яка не є учасницею Римського статуту Міжнародного кримінального суду, або міжнародна організація (міжнародна організація в сфері міжнародного публічного права) відмовляється надати згоду на розкриття відомостей, про які йдеться у проханні Міжнародного кримінального суду, центральний орган України повідомляє Міжнародному кримінальному суду про неможливість виконання прохання.

Необхідно наголосити на тому, що у разі якщо під час виконання прохання Міжнародного кримінального суду про співробітництво

компетентним органом України буде з'ясовано, що виконання прохання може призвести до розголошення відомостей, які стосуються національної безпеки України, компетентний орган України зупиняє виконання такого прохання та невідкладно інформує про це центральний орган України. Центральний орган України проводить консультації з Міжнародним кримінальним судом з метою визначення умов подальшого виконання прохання та запобігання розголошенню відомостей, що стосуються національної безпеки України.

Разом з цим, зауважимо, що якщо за результатами консультацій буде встановлено, що надати відповідні відомості на прохання Міжнародного кримінального суду про співробітництво без шкоди для національної безпеки України неможливо, центральний орган України повідомляє про це Міжнародному кримінальному суду, зазначаючи конкретні мотиви свого рішення, крім випадків, якщо опис таких мотивів може завдати шкоду національній безпеці України.

В межах кримінально-процесуального інституту Міжнародний кримінальний суд особливе значення має інститут – забезпечення збереження доказів. Так, згідно норм статті 623 КПК України, встановлено, що: Центральний орган України вживає заходів для забезпечення збереження доказів на території України на прохання Міжнародного кримінального суду в порядку, передбаченому цим Кодексом, на умовах та у строки, визначені Міжнародним кримінальним судом. Разом з цим, у разі якщо виконання прохання Міжнародного кримінального суду: а) зачіпає права добросовісних (*bona fide*) третіх осіб; б) існують обставини, які можуть перешкодити забезпеченню збереження доказів, центральний орган України проводить консультації з Міжнародним кримінальним судом щодо зміни умов і строків забезпечення збереження доказів.

У відповідності до приписів статті 624 КПК України, специфіка виконання Міжнародним кримінальним судом функцій на території України полягає у наступному.

Процесуальні дії на території України на підставі та на виконання прохання Міжнародного кримінального суду може проводити: а) Прокурор Міжнародного кримінального суду; б) уповноважені ним працівники Міжнародного кримінального суду, які зазначені у відповідному проханні Міжнародного кримінального суду; разом з цим, вищевказані уповноважені працівники можуть здійснювати відповідні процесуальні дії, окрім процесуальних дій, виконання яких в Україні здійснюється: 1) за погодженням із прокурором; 2) з дозволу: а) слідчого судді; б) суду.

При цьому, у разі уповноваження Прокурором Міжнародного кримінального суду інших працівників Міжнародного кримінального суду на проведення процесуальних дій на території України такі дії можуть бути проведені лише за погодженням з: а) Генеральним прокурором; б) виконувачем обов'язків Генерального прокурора.

Слід відмітити, що на прохання Міжнародного кримінального суду центральний орган України вживає заходи з метою сприяння виконанню Міжнародним кримінальним судом функцій, зокрема проведенню засідань, на території України.

В сфері співробітництва з Міжнародним кримінальним судом особливого значення набувають заходи кримінально-процесуального примусу (впливу) щодо особи. Так, норми статті 625 КПК України регулюють інститут тимчасової передачі особи до Міжнародного кримінального суду для проведення процесуальних дій. Юридична сутність (природа) вищеназваного кримінально-процесуального заходу примусу (впливу) полягає у наступному: Особу, яка тримається під вартою або відбуває покарання у виді позбавлення волі на території України, може бути тимчасово передано на прохання Міжнародного кримінального суду для давання показань або участі в інших процесуальних діях під час розгляду справи Міжнародним кримінальним судом. Зауважимо, що тимчасова передача особи до Міжнародного кримінального суду на підставі статті 625 КПК України можлива лише за наявності письмової згоди такої особи. Разом з цим, така передача особи до

Міжнародного кримінального суду не є та не може вважатись: а) звільненням із під варти; б) звільненням від відбування (відбуття) покарання у виді позбавлення волі на території України.

Необхідно зазначити, що Центральний орган України до прийняття рішення про тимчасову передачу особи узгоджує з Міжнародним кримінальним судом строк та інші умови такої передачі. Одночасно з цим, при узгодженні з Міжнародним кримінальним судом умов тимчасової передачі особи враховуються строки: а) тримання особи під вартою або призначеного їй покарання у виді позбавлення волі; в) вимоги глави 18 КПК України, яка встановлює особливості затримання особи та специфіку запобіжних заходів в кримінальному процесі (провадженні). Водночас, у разі якщо особа, передана до Міжнародного кримінального суду, підлягає звільненню з-під варти до завершення строку тимчасової передачі такої особи, центральний орган України:

- 1) повідомляє про це Міжнародному кримінальному суду;

- 2) одночасно звертається до нього з проханням про застосування до такої особи гарантій, передбачених для свідків, які з'явилися на виклик до Міжнародного кримінального суду.

В царині кримінальних процесуальних часу та строків слід відмітити, що час тримання особи під вартою за межами України у зв'язку з тимчасовою передачею до Міжнародного кримінального суду зараховується до загального строку відбування покарання, призначеного особі вироком суду України.

У відповідності до приписів статті 626 КПК України, Центральний орган України може надсилати до Міжнародного кримінального суду запити (прохання) про надання допомоги, складені: а) слідчим за погодженням з прокурором; б) прокурором; в) судом, які стосуються кримінальних проваджень щодо: 1) злочинів, що підпадають під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду; 2) інших тяжких і особливо тяжких злочинів. Вбачається, що в даному випадку для визначення категорії злочини, а саме: тяжкий злочин або особливо тяжкий злочин слід керуватися положеннями статті 12

Кримінального Кодексу України, які встановлюють правовий інститут класифікації кримінальних правопорушень саме за критерієм (ознакою) ступеня тяжкості (ступеня (рівня) суспільної небезпечності) кримінальнопротиправного діяння. При цьому, в даному випадку не має юридичного значення те, чи є даний злочин закінченим або незакінченим, скоєним з умисною або з необережною формою вини, вчинений одним суб'єктом кримінального правопорушення або вчинений у співучасті двома та більше суб'єктами кримінального правопорушення.

Також, запити (прохання) про надання допомоги відповідно до статті 626 КПК України складаються у письмовій формі за правилами, передбаченими статтями 551 і 552 КПК України, і надсилаються разом із перекладом на одну з робочих мов Міжнародного кримінального суду (зокрема, з перекладом на англійську мову).

Окрім цього, Центральний орган України та компетентні органи України забезпечують використання відомостей, одержаних на виконання запитів (прохань) про надання допомоги відповідно до статті 626 КПК України, з додержанням умов, визначених: 1) Міжнародним кримінальним судом; 2) державою, яка надала Міжнародному кримінальному суду такі відомості.

Центральним елементом предмету правового регулювання в кримінальному процесі у царині співробітництва з Міжнародним кримінальним судом є права особи, стосовно яких надійшло прохання Міжнародного кримінального суду про співробітництво, які встановлені нормами статті 627 КПК України. Так, особа, стосовно якої надійшло прохання Міжнародного кримінального суду про її допит як свідка, потерпілого, експерта, підозрюваного або обвинуваченого, користується всіма правами, передбаченими КПК України для відповідних учасників кримінального провадження.

Окрім цього, особі, якої стосується прохання Міжнародного кримінального суду, перед початком виконання прохання також повідомляють, що:

- 1) вона має право: а) не свідчити проти себе; б) не визнавати свою вину;
- 2) якщо допит проводиться мовою, яку така особа не розуміє повною мірою і якою не спілкується, вона має право: а) безоплатно користуватися допомогою перекладача; б) ознайомлюватися з документами, якщо це необхідно для виконання прохання Міжнародного кримінального суду, у перекладі на мову, якою вона вільно володіє.

Крім того, особі, стосовно якої є підстави вважати, що вона вчинила злочин, який підпадає під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду, до початку допиту, що виконується на прохання Міжнародного кримінального суду, повідомляють також про право:

- 1) бути поінформованою про те, що є підстави вважати, що нею було вчинено злочин, який підпадає під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду;
- 2) не давати: а) показань; б) пояснень, що не буде враховуватися при визначенні винуватості або невинуватості;
- 3) користуватися правовою допомогою: а) обраного нею; б) призначеного захисника, у тому числі отримувати правову допомогу безоплатно у разі відсутності коштів для її оплати;
- 4) бути допитаною у присутності захисника, якщо така особа не відмовилася від свого права на захисника.

Необхідно звернути увагу на те, що особа, стосовно якої надійшло прохання Міжнародного кримінального суду: а) про тимчасовий арешт; б) про арешт і передачу, також має право:

- 1) бути якнайшвидше та докладно поінформованою: а) рідною мовою; б) іншою мовою, якою вона володіє, про характер, підстави та зміст кримінальних правопорушень, у вчиненні яких її підозрюють;
- 2) ознайомитися з проханням Міжнародного кримінального суду про арешт і передачу або одержати копію даного прохання Міжнародного кримінального суду про арешт і передачу;

3) брати участь у розгляді судом питань, пов'язаних з проханням Міжнародного кримінального суду: а) про її тимчасовий арешт; б) про арешт і передачу;

4) висловлювати в судовому засіданні свою думку щодо прохання Міжнародного кримінального суду: а) про тимчасовий арешт; б) про арешт і передачу;

5) подавати клопотання про тимчасове звільнення з-під варти до моменту передачі такої особи до Міжнародного кримінального суду;

6) захищати себе особисто або користуватися правовою допомогою захисника, бути повідомленою, якщо вона не має захисника, про це право і мати призначеного захисника безоплатно, якщо вона не має достатньо коштів для оплати послуг захисника;

7) звертатися із проханням про передачу до Міжнародного кримінального суду у спрощеному порядку;

8) вільно і без обмежень у часі спілкуватися із захисником із дотриманням умов, що забезпечують конфіденційність спілкування;

9) безоплатно користуватися допомогою перекладача та отримувати документи: а) рідною мовою; б) іншою мовою, якою вона володіє; в) з перекладом на таку мову.

Звертаємо увагу на те, що до особи, стосовно якої надійшло прохання Міжнародного кримінального суду: а) про тимчасовий арешт; б) про арешт і передачу, може бути застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою лише за рішенням суду у порядку, передбаченому статтями 629-631 КПК України.

Згідно норм статті 628 КПК України затримання на території України осіб: а) які розшуковуються Міжнародним кримінальним судом; б) стосовно яких надійшло прохання Міжнародного кримінального суду: 1) про тимчасовий арешт; 2) про арешт і передачу, а також розгляд скарг про їх затримання здійснюються з урахуванням особливостей, визначених статтею 582 КПК України.

Приписами статті 629 КПК України встановлено кримінально-процесуальний інститут застосування до особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на прохання Міжнародного кримінального суду про тимчасовий арешт.

Так, на прохання Міжнародного кримінального суду про тимчасовий арешт до особи застосовується запобіжний захід у вигляді тримання під вартою до шістдесяти діб (тимчасовий арешт).

Разом з цим, Центральний орган України може відкласти виконання прохання про тимчасовий арешт до моменту винесення Міжнародним кримінальним судом постанови про: а) юрисдикцію; б) прийнятність.

В свою чергу, прокурор звертається з клопотанням про застосування до особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на прохання Міжнародного кримінального суду про тимчасовий арешт до слідчого судді, у межах територіальної юрисдикції якого здійснено затримання такої особи.

При цьому, розгляд слідчим суддею клопотання про застосування до особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на прохання Міжнародного кримінального суду про тимчасовий арешт здійснюється за правилами КПК України з урахуванням положень статті 629 КПК України.

Слід відмітити, що до клопотання про застосування до особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на прохання Міжнародного кримінального суду про тимчасовий арешт, яке прокурор подає на розгляд слідчого судді, додаються наступні документи:

1) протокол затримання особи з відміткою про роз'яснення особі її права надати згоду на передачу до Міжнародного кримінального суду у спрощеному порядку;

2) копія: а) прохання Міжнародного кримінального суду про тимчасовий арешт; б) доданих до нього документів, що засвідчені центральним органом України;

3) документи, що підтверджують особу затриманого (зокрема, копія паспорту затриманої особи).

Разом з цим, під час розгляду клопотання про застосування до особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на прохання Міжнародного кримінального суду про тимчасовий арешт слідчий суддя зобов'язаний встановити, чи підтверджують надані докази наявність обставин, які свідчать про те, що:

- 1) затримана особа є саме тією особою, стосовно якої надійшло прохання Міжнародного кримінального суду про тимчасовий арешт;
- 2) під час затримання особи були дотримані вимоги кримінального процесуального законодавства;
- 3) дотримані права затриманої особи, передбачені КПК України.

Зауважимо, що під час розгляду клопотання слідчий суддя не досліджує питання про винуватість особи та не перевіряє законність прохання Міжнародного кримінального суду про тимчасовий арешт стосовно особи.

Вищеназване клопотання про застосування до особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на прохання Міжнародного кримінального суду про тимчасовий арешт має бути розглянуто слідчим суддею за участю: 1) прокурора; 2) затриманої особи; 3) її захисника у найкоротший строк, але не пізніше сімдесяти двох годин з моменту затримання такої особи.

Також, під час розгляду клопотання слідчий суддя встановлює особу затриманого, роз'яснює особі її право надати згоду на застосування процедури передачі у спрощеному порядку, з'ясовує бажання особи скористатися цим правом, вислуховує думку: а) прокурора; б) інших учасників розгляду.

У разі якщо затримана особа надала згоду на передачу до Міжнародного кримінального суду у спрощеному порядку, слідчий суддя вирішує питання про затвердження згоди особи на таку передачу та одночасно з цим вирішує питання про застосування до особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою до моменту фактичної передачі особи до Міжнародного кримінального суду.

В свою чергу, за результатами розгляду клопотання про застосування до особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на прохання

Міжнародного кримінального суду про тимчасовий арешт слідчий суддя постановляє ухвалу про:

1) застосування до особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою;

2) застосування до особи: а) запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою; б) запобіжного заходу, не пов'язаного з триманням під вартою, у разі коли особа повідомить про те, що питання про її винуватість у вчиненні діяння, якого стосується прохання Міжнародного кримінального суду, вже було вирішено іншим судом або особу було виправдано за таке діяння іншим судом. У такому разі слідчий суддя в одноденний строк повідомляє про це центральний орган України для проведення консультацій з Міжнародним кримінальним судом;

3) відмову в застосуванні до особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, якщо затримана особа не є тією особою: а) яка розшукується Міжнародним кримінальним судом; б) яка зазначена у проханні Міжнародного кримінального суду про тимчасовий арешт;

4) затвердження згоди особи на передачу до Міжнародного кримінального суду у спрощеному порядку та застосування до цієї особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою до моменту фактичної передачі такої особи до Міжнародного кримінального суду.

Одночасно з цим, копія ухвали слідчого судді, постановленої за результатами розгляду клопотання, невідкладно надсилається до центрального органу України через відповідну обласну прокуратуру для подальшого інформування Міжнародного кримінального суду.

Водночас, у разі якщо строк запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на прохання Міжнародного кримінального суду про тимчасовий арешт закінчився, а прохання Міжнародного кримінального суду про арешт і передачу не надійшло, особа підлягає негайному звільненню з-під варті.

Разом з цим, звільнення особи з-під варті у зв'язку з несвоєчасним надходженням до центрального органу України прохання Міжнародного

кримінального суду про арешт і передачу такої особи не перешкоджає застосуванню до неї запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на прохання Міжнародного кримінального суду про арешт і передачу в разі отримання такого прохання в подальшому.

В свою чергу, у разі надходження прохання Міжнародного кримінального суду про арешт і передачу до закінчення строку запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на прохання Міжнародного кримінального суду про тимчасовий арешт ухвала слідчого судді про застосування такого запобіжного заходу втрачає юридичну силу з моменту винесення слідчим суддею ухвали відповідно до норм частини шостої статті 631 КПК України.

В царині кримінально-процесуальних гарантій фізичної особи необхідно особливо зазначити, що: ухвала слідчого судді, постановлена відповідно до пунктів 1 - 3 частини дев'ятої статті 629 КПК України, може бути оскаржена в апеляційному порядку: 1) особою, стосовно якої застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою на прохання Міжнародного кримінального суду про тимчасовий арешт; 2) її захисником; 3) законним представником; 4) прокурором.

Ще одним інститутом кримінального процесу в царині заходів примусу (впливу) в кримінальному провадженні є передача особи до Міжнародного кримінального суду у спрощеному порядку, яка регламентована нормами статті 630 КПК України.

Так, особа, стосовно якої застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою на прохання Міжнародного кримінального суду про тимчасовий арешт, у будь-який час до надходження прохання Міжнародного кримінального суду про арешт і передачу такої особи має право подати слідчому судді письмову заяву про згоду на передачу до Міжнародного кримінального суду у спрощеному порядку.

При цьому, начальник установи попереднього ув'язнення, одержавши письмову заяву особи про згоду на передачу до Міжнародного кримінального

суду у спрощеному порядку, невідкладно надсилає зазначену заяву для розгляду до суду, в межах територіальної юрисдикції якого особа перебуває під вартою, та повідомляє про це керівнику відповідної обласної прокуратури.

За результатами розгляду вищеназваної заяви слідчий суддя постановляє ухвалу про затвердження згоди особи на передачу до Міжнародного кримінального суду у спрощеному порядку та про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою до моменту фактичної передачі особи до Міжнародного кримінального суду.

Особливо зазначаємо, що ухвала слідчого судді про затвердження згоди особи на передачу до Міжнародного кримінального суду у спрощеному порядку оскарженню не підлягає.

У випадку, якщо слідчим суддею встановлено відсутність добровільної згоди особи на передачу до Міжнародного кримінального суду, він відмовляє у затвердженні згоди; про що постановляє відповідну ухвалу.

У разі прийняття кримінально-процесуального рішення про задоволення вищеназваної заяви особи, відповідна обласна прокуратура невідкладно надсилає до центрального органу України копію Ухвали слідчого судді про затвердження згоди особи на передачу до Міжнародного кримінального суду у спрощеному порядку разом з копією письмової заяви особи про згоду на таку передачу.

В цьому разі, Центральний орган України організовує передачу особи до Міжнародного кримінального суду у спрощеному порядку: 1) протягом п'яти робочих днів з дня одержання ухвали слідчого судді, якою затверджено згоду особи на таку передачу; 2) в інший строк, узгоджений з Міжнародним кримінальним судом.

Положення статті 631 КПК України врегульовують царину виконання прохання Міжнародного кримінального суду про арешт і передачу.

Так, після надходження прохання Міжнародного кримінального суду про арешт і передачу особи за дорученням центрального органу України прокурор звертається до слідчого судді за: 1) місцем тримання особи під

вартою; 2) місцем перебування особи, з клопотанням про застосування до особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою до її фактичної передачі та про передачу до Міжнародного кримінального суду на виконання: а) виданого Міжнародним кримінальним судом ордеру на арешт; б) вироку про призначення покарання у виді позбавлення волі.

Також зазначаю, що разом із клопотанням на розгляд слідчого судді прокурор подає копію прохання Міжнародного кримінального суду про арешт і передачу особи та доданих до нього документів, які засвідчені центральним органом України.

Крім того, ордер на арешт особи, копія судового рішення про визнання особи винною (вироку), видані Міжнародним кримінальним судом, є підставою для вирішення слідчим суддею питання про обрання особі запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою до її фактичної передачі та про передачу особи до Міжнародного кримінального суду.

Звертаю увагу, що клопотання розглядається слідчим суддею за участю: а) прокурора; б) затриманої особи; в) її захисника.

При цьому, під час розгляду клопотання прокурора слідчий суддя зобов'язаний встановити, чи підтверджують надані докази наявність обставин, які свідчать про те, що:

1) затримана особа є тією особою, яка зазначена в: а) ордері; б) вироку, які ухвалені Міжнародним кримінальним судом;

2) під час затримання особи були дотримані вимоги кримінального процесуального законодавства.

3) дотримані права затриманої особи, передбачені КПК України.

За результатами розгляду та вирішення вищеназваного клопотання слідчий суддя постановляє одну із нижчеперелічених ухвалу про:

1) застосування до особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою до її фактичної передачі та про передачу особи до Міжнародного кримінального суду на виконання прохання Міжнародного кримінального суду про арешт і передачу особи;

2) відмову в застосуванні до особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою та у передачі, якщо затримана особа не є тією особою, яка зазначена в ордері Міжнародного кримінального суду на арешт або у вирок Міжнародного кримінального суду.

Копія вищевказаної ухвали слідчого судді невідкладно надсилається до центрального органу України.

Після оголошення вищеназваної ухвали слідчий суддя роз'яснює особі щодо якої застосовується кримінально-процесуальний захід впливу (примусу):

1) право на оскарження ордеру на арешт, виданого Міжнародним кримінальним судом, до Палати досудового провадження Міжнародного кримінального суду;

2) право звертатися з клопотанням про тимчасове звільнення до її передачі до Міжнародного кримінального суду відповідно до статті 632 КПК України.

Вищезазначена ухвала слідчого судді, може бути оскаржена в апеляційному порядку: а) особою, стосовно якої надійшло прохання Міжнародного кримінального суду про арешт і передачу; б) її захисником; в) законним представником; г) прокурором.

У разі якщо строк запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою до фактичної передачі особи до Міжнародного кримінального суду закінчується, а передача особи до Міжнародного кримінального суду не відбулася, строк тримання під вартою може бути продовжений слідчим суддею за клопотанням прокурора. Клопотання про продовження строку прокурор подає не пізніше ніж за п'ять днів до закінчення строку тримання під вартою до фактичної передачі особи до Міжнародного кримінального суду. Принагідно зауважимо, що КПК України не встановлює обмежень щодо неодноразового (два і більше разів) продовження вищеназваного кримінально-процесуального строку. Таким чином, вбачається, що вищевказаний юридичний строк тримання особи під вартою може продовжуватись протягом всього кримінального

провадження декілька разів, проте із урахуванням принципу розумності строків у кримінальному процесі (стаття 28 КПК України).

В царині кримінального провадження, окрім класичних юрисдикційних інститутів, наявні так звані пільгові інститути, інститути звільнення особи від кримінального процесуального впливу (примусу). В сфері співробітництва з Міжнародним кримінальним судом таким інститутом є тимчасове звільнення особи, до якої застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою (стаття 632 КПК України).

Так, особа, до якої застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою на виконання прохання Міжнародного кримінального суду: а) про тимчасовий арешт; б) про арешт і передачу, у будь-який час до фактичної передачі її до Міжнародного кримінального суду має право подати до слідчого судді за місцем тримання під вартою письмову заяву про тимчасове звільнення і обрання запобіжного заходу, не пов'язаного з триманням під вартою. Слідчий суддя невідкладно надсилає копію такої заяви до центрального органу України для звернення до Міжнародного кримінального суду з метою одержання рекомендацій щодо тимчасового звільнення особи. У зверненні до Міжнародного кримінального суду центральний орган України може зазначити строк, протягом якого може бути надано рекомендації.

Після цього, Центральний орган України у триденний строк з дня одержання рекомендацій Міжнародного кримінального суду надсилає їх слідчому судді.

Водночас, розгляд заяви про тимчасове звільнення особи здійснюється слідчим суддею за участю: а) прокурора; б) особи; в) її захисника, у триденний строк з дня одержання від центрального органу України рекомендацій Міжнародного кримінального суду.

Під час вищевказаного судового розгляду слідчий суддя у нижчевказаній послідовності здійснює наступні кримінально-процесуальні дії:

- 1) встановлює особу, яка подала заяву про тимчасове звільнення;

2) роз'яснює особі її права, передбачені КПК України і Римським статутом Міжнародного кримінального суду, а також правові наслідки та умови застосування тимчасового звільнення;

3) досліджує матеріали, що стосуються застосування до особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою;

4) досліджує та враховує рекомендації Міжнародного кримінального суду;

5) заслуховує думку учасників розгляду.

Разом з цим, під час судового розгляду вищевказаної заяви особи про тимчасове звільнення слідчий суддя: 1) не досліджує питання про винуватість особи; 2) не перевіряє законність процесуальних рішень, прийнятих стосовно особи Міжнародним кримінальним судом.

За результатами судового розгляду вищевказаної заяви особи слідчий суддя постановляє одне з таких процесуальних рішень: 1) ухвалу про тимчасове звільнення особи та обрання їй запобіжного заходу, не пов'язаного з триманням під вартою; 2) ухвалу про відмову у тимчасовому звільненні особи. У зв'язку з цим, зауважимо, що в даному випадку, законом не встановлено можливості звільнення особи взагалі без застосування відносно неї запобіжного заходу.

Водночас, при визначенні виду запобіжного заходу особі, слідчий суддя оцінює в сукупності всі обставини кримінального провадження, у тому числі:

1) тяжкість покарання, що загрожує особі у разі визнання її винуватою у вчиненні злочину, зазначеного у проханні Міжнародного кримінального суду:

а) про тимчасовий арешт; б) про арешт і передачу;

2) вік та стан здоров'я особи;

3) міцність соціальних зв'язків особи в місці її постійного проживання, зокрема наявність у неї родини та/або утриманців;

4) наявність у особи постійного місця проживання;

5) дотримання особою умов застосованих запобіжних заходів, якщо вони застосовувалися до неї раніше;

б) обставини, що можуть вплинути на вирішення питання про тимчасове звільнення особи, з урахуванням необхідності забезпечення виконання прохання про передачу особи до Міжнародного кримінального суду;

7) строки виконання прохання Міжнародного кримінального суду про тимчасовий арешт, про арешт і передачу;

8) інші надзвичайні та виняткові обставини, що виправдовують тимчасове звільнення особи відповідно до рекомендацій Міжнародного кримінального суду.

Також зазначаємо, що слідчий суддя в ухвалі про тимчасове звільнення особи та обрання їй запобіжного заходу, не пов'язаного з триманням під вартою, зобов'язує особу прибувати за кожною вимогою: 1) до суду; 2) до центрального органу України, визначеного в ухвалі, а також встановлює особі зобов'язання, визначені в рекомендаціях Міжнародного кримінального суду.

Слід відмітити, що ухвала слідчого судді: 1) про тимчасове звільнення особи та обрання їй запобіжного заходу, не пов'язаного з триманням під вартою; 2) про відмову у тимчасовому звільненні, набирає законної сили з моменту її оголошення слідчим суддею та оскарженню не підлягає.

Копія вищеназваної ухвали слідчого судді не пізніше наступного дня після її постановлення надсилається до центрального органу України для відповідного інформування Міжнародного кримінального суду.

В свою чергу, тимчасове звільнення особи не перешкоджає повторному застосуванню до неї запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою з метою фактичної передачі: 1) до Міжнародного кримінального суду; 2) на прохання Міжнародного кримінального суду.

Юридичний процес організації передачі особи до Міжнародного кримінального суду регулюється приписами статті 633 КПК України, у відповідності до яких:

По-перше, Центральний орган України організовує передачу особи до Міжнародного кримінального суду на виконання прохання Міжнародного кримінального суду про арешт і передачу, тільки після моменту набрання

законної сили ухвалою суду, яка постановлена відповідно до пункту 1 частини шостої статті 631 КПК України.

По-друге, фактична передача особи до Міжнародного кримінального суду здійснюється у спосіб та строки, узгоджені центральним органом України та Міжнародним кримінальним судом.

По-третє, у разі якщо: а) стосовно особи на території України здійснюється кримінальне провадження; б) вона відбуває покарання за інший злочин, ніж той, якого стосується прохання Міжнародного кримінального суду про арешт і передачу, центральний орган України може відкласти фактичну передачу такої особи на строк, узгоджений з Міжнародним кримінальним судом.

Положення статті 634 КПК України, встановлюють кримінально-процесуальний інститут – транзитного перевезення особи, яка передається до Міжнародного кримінального суду. Сутність якого полягає в тому, що Центральний орган України на прохання Міжнародного кримінального суду надає дозвіл на транзитне перевезення через територію України особи, яка передається іншою державою до Міжнародного кримінального суду.

В такому випадку, особа, яка транзитно перевозиться через територію України, тримається під вартою на підставі відповідного рішення Міжнародного кримінального суду.

Разом з цим, надання дозволу на транзитне перевезення особи через територію України не вимагається, якщо воно здійснюється повітряним шляхом та посадку на території України не заплановано.

Водночас, у разі незапланованої посадки на території України особа, яка транзитно перевозиться, тримається під вартою відповідно до частини другої статті 634 КПК України. У випадку, якщо є підстави вважати, що особа може перебувати на території України більше ніж двадцять чотири години, центральний орган України невідкладно звертається до Міжнародного кримінального суду про направлення прохання про транзитне перевезення такої особи. У разі якщо прохання Міжнародного кримінального суду про

транзитне перевезення особи не надійшло протягом дев'яносто шести годин з моменту незапланованої посадки, така особа підлягає звільненню з-під варти.

Кримінально-процесуальні витрати, пов'язані з виконанням прохань Міжнародного кримінального суду про співробітництво регламентовані нормами статті 635 КПК України. Згідно яких процесуальні витрати, що виникли на території України у зв'язку з виконанням прохань Міжнародного кримінального суду про співробітництво, вважаються процесуальними витратами згідно з КПК України.

В свою чергу, Центральний орган України звертається до Міжнародного кримінального суду про відшкодування:

1) витрат, пов'язаних із проїздом та забезпеченням безпеки свідків та експертів, а також витрат, пов'язаних із тимчасовою передачею осіб під вартою до Міжнародного кримінального суду;

2) витрат на письмовий та усний переклад і складання стенограм;

3) витрат, пов'язаних з проведенням експертизи;

4) витрат, пов'язаних з фактичною передачею особи до Міжнародного кримінального суду;

5) будь-яких інших надзвичайних витрат, що можуть бути пов'язані з виконанням прохання, визначених шляхом консультацій з Міжнародним кримінальним судом.

Таким чином, вбачається, що перелік кримінально-процесуальних витрат в сфері співробітництва з Міжнародним кримінальним судом не вичерпним.

Зазначаємо, що кримінально-процесуальні витрати, пов'язані з виконанням прохання Міжнародного кримінального суду: а) про тимчасовий арешт; б) про арешт і передачу особи, в) витрати, пов'язані з наданням правової допомоги такій особі, покриваються за рахунок Державного бюджету України.

Юридичний взаємозв'язок міжнародного публічного права, кримінально-процесуального права та кримінально-виконавчого права

найбільш повно проявляється в сфері виконання рішень Міжнародного кримінального суду (стаття 636 КПК України).

Так, виконання в Україні рішень Міжнародного кримінального суду здійснюється згідно з: 1) КПК України; 2) іншими законами України та на підставі Римського статуту Міжнародного кримінального суду.

В свою чергу, виконання в Україні покарання у виді: а) позбавлення волі; б) довічного позбавлення волі, призначеного особі Міжнародним кримінальним судом, здійснюється згідно з правилами КПК України: 1) на підставі Римського статуту Міжнародного кримінального суду; 2) на умовах, визначених відповідним міжнародним договором, укладеним між Україною та Міжнародним кримінальним судом, згоду на обов'язковість якого надано Верховною Радою України.

Також, зазначаю, що Рішення Міжнародного кримінального суду про штраф та/або конфіскацію центральний орган України надсилає до суду за: а) місцем проживання особи; б) місцем відбування покарання особи; в) місцезнаходженням майна для звернення до виконання у тридцятиденний строк у порядку, визначеному статтею 535 КПК України.

Зауважимо, що виконання рішення Міжнародного кримінального суду про штраф та/або конфіскацію здійснюється без шкоди для прав добросовісних (*bona fide*) третіх сторін.

При цьому: а) майно або доходи від продажу нерухомого майна; б) у відповідних випадках майно або доходи від продажу іншого майна, отриманого в результаті виконання рішення, зазначеного у частині четвертій статті 636 КПК України, передаються до Міжнародного кримінального суду.

Звертаємо увагу на те, що приписи частин 3, 4, 5 статті 636 КПК України набирають чинності з дня набрання чинності Римським статутом Міжнародного кримінального суду для України. Підстава: пункт 1 Розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів

України щодо співробітництва з Міжнародним кримінальним судом» від 03 травня 2022 року № 2236-ІХ.

ЗАПИТАННЯ

1. На яких саме осіб (суб'єктів права) згідно положень чинного КПК України поширюється (розповсюджується) юрисдикція Міжнародного кримінального суду?
2. Якими джерелами кримінального провадження визначається процесуальний порядок співробітництва між Україною та Міжнародним кримінальним судом?
3. Відносно яких категорій (груп) кримінальних проваджень Центральний орган України може надсилати до Міжнародного кримінального суду запити (прохання) про надання допомоги?
4. В який кримінальний процесуальний строк і за присутності яких саме суб'єктів кримінального процесу клопотання про застосування до особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на прохання Міжнародного кримінального суду про тимчасовий арешт має бути розглянуто слідчим суддею?
5. Які кримінально-процесуальні юридичні наслідки будуть наставати, у разі якщо строк запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на прохання Міжнародного кримінального суду про тимчасовий арешт закінчився, а прохання Міжнародного кримінального суду про арешт і передачу не надійшло?
6. Які суб'єкти кримінального процесу мають процесуальні повноваження щодо узгодження строків фактичної передачі особи до Міжнародного кримінального суду?
7. В якому (в яких) випадку (випадках) надання дозволу на транзитне перевезення особи через територію України не вимагається?
8. Які види кримінально-процесуальних витрат, які пов'язані з виконанням прохань Міжнародного кримінального суду передбачені КПК України?
9. Охарактеризуйте кримінально-процесуальне значення ордеру Міжнародного кримінального суду на арешт?

10. Під час судового розгляду заяви особи про тимчасове звільнення у слідчого судді відсутні процесуальні повноваження щодо дослідження та перевірки яких саме юридичних питань та рішень щодо фізичної особи?

11. Охарактеризуйте права особи, стосовно якої надійшло прохання Міжнародного кримінального суду про співробітництво?

12. Які кримінально-процесуальні повноваження в сфері передачі особи до міжнародного кримінального суду у спрощеному порядку мають: а) начальник установи попереднього ув'язнення; б) обласна прокуратура?

13. Чи передбачена КПК України можливість виконання в Україні покарання у виді позбавлення волі на певний строк, яке призначено особі Міжнародним кримінальним судом?

14. Охарактеризуйте процесуальні особливості застосування міжнародно-правового принципу судового розгляду (частина 1 статті 6, частина 2 статті 7 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 року) в сфері здійснення слідчим суддею правосуддя у кримінальному провадженні в царині співробітництва з Міжнародним кримінальним судом?

ДЛЯ НОТАТОК